

Djeca kao izvorni filozofi

Kanurić, Sanela

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:427182>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SANELA KANURIĆ

DJECA KAO IZVORNI FILOZOFI

Završni rad

Pula, srpanj, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SANELA KANURIĆ

DJECA KAO IZVORNI FILOZOFI

Završni rad

JMBAG: 0242017518, izvanredni student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Filozofija odgoja

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filozofija

Znanstvena grana: Filozofija odgoja

Mentor: prof. dr. sc. Fulvio Šuran

Pula, srpanj, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SAŽETAK

Filozofija za djecu je filozofska disciplina kojoj je cilj razvijanje kritičkog i kreativnog mišljenja. Filozofijom za djecu nastoji se potaknuti kvalitetan odgoj djece. Živimo u izazovnim vremenima gdje ulogu odgoja sve više preuzimaju moderni mediji koji sadrže mnoštvo različitih neprimjerenih sadržaja za djecu.

Ovaj istraživački rad je nastao kako bi se čitanjem priča filozofskog karaktera i razgovorom o njima vidjelo kako djeca razmišljaju i koliko je važno učiti ih životnim vrijednostima. S obzirom na različita razmišljanja djece, provedena je i analiza svakog djeteta zasebno.

Ključne riječi: dijete, filozofija, odgoj, životne vrijednosti

SUMMARY

Philosophy for children is a philosophical discipline that aims to develop critical and creative thinking. The philosophy for children seeks to encourage quality upbringing of children. We live in challenging times where the role of education is increasingly taken over by modern media that contain a multitude of different inappropriate content for children.

This research work was created to see how children think and how important it is to teach them the values of life by reading stories and talking about them. Given the different thinking of the children, an analysis of each child was conducted separately.

Key words: child, philosophy, upbringing, life values

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. FILOZOFIJA ZA DJECU	2
3. FILOZOFIJA – MA ŠTO PAK JE TO?	3
3.1. <i>Obrada i analiza slikovnice</i>	3
3.2. „Čudni Diogen“	3
3.3. „Pitagora i brojevi“	6
3.4. „Aristotel i pčele“	7
3.5. „Sve teče, Panta rei!“	9
3.6. „Vatra, voda, zemlja i zrak“	12
3.7. „Priča o Talesu“	15
3.8. „Kako uživati?“	17
3.9. „Seneka protiv ljutnje“	19
3.10. „Sada: Što je to sada? Kretanje ne postoji? Hej zašto sve stoji na mjestu?!“ ..	22
3.11. „Za i protiv – „Uh, kako odlučiti?!““	24
3.12. „Sokrat i dječak“	27
3.13. „Protagora – čovjek“	29
3.14. „Ideje i njihove sjene“	32
4. KAKO DJECU OKARAKTERIZIRATI?	35
5. ZAKLJUČAK	38
LITERATURA.....	39

1. UVOD

Filozofija odgoja temelj je filozofske discipline – filozofije za djecu. Ona dobiva sve veći značaj kod mlađe dobne skupine djece. Stoga je i nastao ovaj rad, „*Djeca kao izvorni filozofi*“. Na samom početku ovoga rada biti će ukratko objašnjeno što je to filozofija za djecu, zašto je važna, koji su problemi današnjice.

Biti će govora i o prvom programu u Republici Hrvatskoj koji se provodi sa djecom na temu filozofije, a koji je djelo udruge „Mala filozofija“. Potom slijedi nekoliko riječi o prvoj hrvatskoj filozofskoj slikovnici o antičkim filozofima „*Filozofija – ma što pak je to?*“, čiji su autori Bruno Ćurko¹ i Matija Mato Škerbić². Napisano je puno više priča i slikovnica za djecu koje se temelje na filozofiji za djecu, no odlučila sam, u suradnji s mentorom odabrati baš ovu jer mi se činila vrlo zanimljiva.

U radu je predstavljena aktivnost koja je odrađena u dječjem vrtiću sa predškolskom skupinom što je zapravo i problematika ovog rada. Navedena su i pitanja uz priče, te najzanimljiviji dječji odgovori. Ovaj rad prikazuje kako je svako dijete individua za sebe i kako treba što više ovakvih aktivnosti odrađivati sa djecom kako bi u budućnosti izrasli u kvalitetne osobe.

Cilj ovog rada je uočiti stvari koje nedostaju, ili se krivo rade prilikom odgoja djece. Također što su djeca naučila, a na čemu još treba raditi s njima. Cilj je i primijetiti u kom smjeru treba ići s djecom obzirom da živimo u svijetu u kojem je sve više važno ono materijalno, gdje sve više nedostaje fizički kontakt i druženje, svijet u kojem djeca odrastaju potpuno drugačije nego što su odrastala prije samo dvadeset ili trideset godina, svijet u kojem kruži toliko krivih informacija da djeca lako mogu 'skrenuti sa pravog puta'. Upravo sve to je cilj ovoga rada, makar da se u jednom segmentu korigira ovaj globalni problem.

¹ Bruno Ćurko rođen je u Zadru. Zaposlen je na Institutu za filozofiju. Član je mladog uredništva časopisa *Synthesis philosophica* i Filozofska istraživanja. Osnovao je udruhu Mala filozofija u kojoj je tajnik i suautor svih projekata i programa. Sudjelovao je na više od trideset znanstvenih skupova u Republici Hrvatskoj. Svoje članke objavljuje u Republici Hrvatskoj i inozemstvu te sudjeluje u organizaciji stručnih i znanstvenih skupova. (Dostupno na: <http://inet1.ffst.hr/bruno.curko?@=210ku>)

² Matija Mato Škerbić rođen je u Varaždinu. Zaposlen je u Zagrebu na Fakultetu hrvatskih studija. Autor je preko trideset prikaza, recenzija, uvodnika i znanstvenih radova u domaćim i inozemnim časopisima. Sudjelovao je na više od četrdeset međunarodnih konferencija. (Dostupno na: <https://filoz.ffzg.unizg.hr/doc-dr-sc-matija-mato-skerbic/>)

2. FILOZOFIJA ZA DJECU

Filozofija za djecu je filozofska disciplina koje je nastala iz filozofije odgoja. Cilj je uvježbavanje kritičkog i kreativnog mišljenja o samom sebi i svijetu oko sebe. Filozofija za djecu bilježi zamjetan razvoj diljem svijeta, a odnosi se na predškolske i osnovnoškolske ustanove. (Ćurko i Kragić, 2008)

Pozornost je sve više usmjerena na obrazovanje, a sve manje na odgoj što dovodi do toga da djeca samo pamte informacije ne učeći istinske vrijednosti u životu. U današnje vrijeme golem je utjecaj medija što mijenja sliku odgoja, roditelji jure ka materijalnoj egzistenciji te provode sve manje vremena sa svojom djecom. Sve to mijenja sliku o onim istinskim vrijednostima u životu. (Ćurko i Kragić, 2009)

Filozofija za djecu nastoji promijeniti i ispraviti negativnu sliku koja se gradila godinama unatrag, potičući djecu na kritičko mišljenje. S obzirom da je filozofija za djecu nastala iz filozofije odgoja, postavlja se pitanje koji su ciljevi odgoja. Filozofija odgoja postaje sve važnija u današnje vrijeme jer je odgoj ostao u sjeni, sve manje se o njemu razmišlja, kao i o odnosu filozofije prema odgoju. (Polić, 2006:320)

Djeca izvode razne psihološke eksperimente kako bi istražila čovjekov unutarnji i vanjski svijet, tj. uče pomoću obrazaca koje vide. (Gopnik, 2011:87) Zato je važno da što više samostalno zaključuju ne pamteći mnoštvo nepotrebnih informacija koje će im ograničiti daljnji mentalni razvoj.

„Djeca nisu prazne ploče, neobuzdani požudnici, pa čak niti intuitivni proroci. Bebe i mala djeca misle, opažaju i rezoniraju. Ona razmatraju dokaze, donose zaključke, eksperimentiraju, rješavaju probleme i tragaju za istinom.“ (Gopnik, Kuhl i Meltzoff, 2003:13), što nam govori koliko je važno što više raditi s djecom i nuditi im što više poticaja kako bi se pravilno razvijali.

U Republici Hrvatskoj sve se više provodi filozofija za djecu. Tako je školske godine 2008./2009. pokrenut program Filozofija za djecu pod imenom „Mala filozofija“ u Privatnoj osnovnoj školi Nova u Zadru. Program obuhvaća jedan sat tjedno, odnosno 35 sati godišnje. Bruno Ćurko i Ivana Kragić osmislili su ovaj program. Jedan od ciljeva njihovog programa je poticanje i usmjeravanje vlastitog kritičkog i kreativnog mišljenja. Ova udruga dobitnica je i nekoliko priznanja i nagrada. Također, aktivno rade na

različitim projektima i publikacijama. (<https://www.petit-philosophy.com/hr/pocetna>, pristupljeno 18.6.2021.)

3. FILOZOFIJA – MA ŠTO PAK JE TO?

Ovo je jedna vrlo interesantna filozofska slikovnica koja djeci pruža mnoštvo različitih poruka i pouka. Sastoji se od 13 priča o antičkim filozofima. Autori teksta su Bruno Ćurko i Matija Mato Škerbić, a za ilustracije je zaslužan Mirko Ćalušić. Ove priče potiču na razmišljanje o raznim temama koje su vezane za svakodnevni život. Kolika je važnost vode? Jesu li brojevi važni? Koje se promjene događaju oko nas? Što je to 'sad'? Je li važno pomagati drugima? Odakle nam dolaze ideje? Sve to i još mnoštvo drugih pitanja i odgovora nudi ova filozofska slikovnica.

3.1. Obrada i analiza slikovnice

Svaka od ovih 13 priča iz slikovnice je obrađena sa djecom u dječjem vrtiću. Radi se o djeci predškolske dobi (6-7 god.). U odrađivanju ove aktivnosti sudjelovalo je šestoro djece: Toni (7 god.), Mia (7 god.), Leon (6 god.), Emily (6 god.), David (6. god) i Marta (6 god.). Imena djece su izmišljena zbog zaštite osobnih podataka. Djeci je pročitana jedna priča, a potom im je postavljeno nekoliko pitanja koja su vezana za priču i tako redom. U nastavku će biti prikazano koliko je svako dijete posebno na svoj način i kako imaju drukčiji način razmišljanja jedni od drugih. Biti će tu i nekoliko vrlo interesantnih, ali i s druge strane zabrinjavajućih odgovora. Upravo su ti odgovori djece pokazatelj koliko je važno konstantno raditi s djecom i što više im čitati različite sadržaje prilagođene njihovoj dobi kako bi razvijali zdravo mišljenje o sebi i svijetu oko sebe.

3.2. „Čudni Diogen“

„Čudan je to čovjek“, šaputali su Atenjani. Uistinu, većina Atenjana Diogena je smatrala čudakom. No je li Diogen doista bio takav? On je zapravo bio filozof koji je razmišljajući došao do nekih neobičnih zaključaka.

Zbog toga je sve svoje stvari podijelio poznanicima, ali i onima koje nije ni poznao. Sebi je ostavio samo jedan maleni vrt u kojem se nalazila velika bačva. Ta bačva bila je zamjena za kuću i u njoj je Diogen spavao. Vrt mu je pak bio izvor hrane. Bilo je tu malo mrkvice, kupusa i salate, što je Diogenu bilo sasvim dovoljno.

Sve druge stvari Diogen je razdijelio. Jednostavno je odbacio sve što mu nije bilo potrebno za život. Od pet odijela, četiri je podijelio drugima, a sebi je ostavio ono najstarije, iznošeno.

*Imao je svoju šalicu iz koje je pio. No jednog se dana otišao napiti vode na rijeku i onda vidio dječčića koji je pio vodu iz ruku. Ne treba mi ta šalica, pomislio je Diogen i poklonio je prvoj prolaznici na koju je naišao. Što će mi šalica kad imam ruke koje mi služe da se napijem, mislio je zadovoljno Diogen. Tako je on svakog dana odbacivao sve što mu nije bilo potrebno i bio je sretan. Je li Diogen bio čudan?“ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:18)*

Ova priča govori o tome koliko je malo zapravo dovoljno čovjeku da bi bio sretan u životu. Diogen je sve svoje stvari koje mu nisu bile potrebne darivao potrebitima. Spavanjem u bačvi pokazuje kako je jedino važno da ima krov nad glavom, ma kakav god on bio. On je ustvari bio siromašan kada su u pitanju bile materijalne stvari, ali je iznutra bio vrlo bogat što je mnogo važnije. Darivajući druge, Diogen je postajao sve bogatija i plemenitija osoba. Možda je imao malo materijalnih stvari, ali njemu je to bilo dovoljno, važnije mu je bilo kakav je čovjek. Ova poruka je vrlo važna za sve nas, naročito za ljude kojima je jedino važno ono materijalno i koji smatraju da ih količina materijalnog bogatstva može učiniti više sretnima i voljenima, a zaboravljaju da smo na kraju priče svi jednaki, bili materijalno bogati ili siromašni. Moramo pokazati djeci svojim primjerom da smo daleko bogatiji ako smo puni iznutra jer to je ključ za ljubav, poštenje i sretan život.

Diogen šalje snažne poruke i pouke. Ljudi ga, promatrajući sa strane, gledaju kao kakvog čudaka samo zato što drukčije izgleda i vodi drukčiji način života od ostalih. Takve stvari su i danas prisutne u velikoj mjeri te je vrlo važno djecu učiti od malih nogu da okolinu oko sebe ne procjenjuju na temelju vanjštine i prvog dojma.

Diogen je zapravo mnogo veći čovjek nego Atenjani, što svojim djelima to i dokazuje. U današnje vrijeme vrlo je teško odraslima „ne biti kao Atenjani“, a pogotovo djeci koja još nisu izgrađene osobe kako bi mogla razdijeliti dobro od lošeg. Živimo u vrijeme

suvremene tehnologije gdje nam sa svih strana indirektno nameću da mrzimo, osuđujemo, podcjenjujemo i upiremo prstom u one koji su drukčiji od nas. Stoga je vrlo važno djeci nuditi što veći broj ovakvih sadržaja i omogućiti im razvoj kritičkog mišljenja kako je i Lipman napominjao.

Nakon ove analize slijede komentari, doživljaji i reakcije djece na priču „*Čudni Diogen*“. Nakon čitanja priče, djeci su bila postavljena pitanja vezana uz priču. Pitanje glasi: Što ti misliš zašto su Atenjani Diogena smatrali čudnim? Prva se javila djevojčica Mia: „*Mislim da im je bio čudan jer je živio u bačvi.*“ Djevojčica je dala zanimljiv odgovor jer je njoj samoj bilo čudno da čovjek živi u bačvi pa joj je to bila prva asocijacija. Potom se javio dječak David koji je rekao: „*Zato što je darivao ljude a bio je siromašan.*“ Dječak je u pravu. Djeca u toj dobi još ne mogu dovoljno razaznati dubinu priče te je njegov odgovor bio očekivan. Dječak Leon rekao je: „*Zato što je bio sretan!*“ Komentar dječaka vrlo je zanimljiv. Dječak to ne razumije, ali njegov je komentar poprilično složen. Iz njega možemo pretpostaviti da je dječak Leon oko sebe primijetio nesretne ljude i pojam sreće doživljava kao nešto posebno, što u stvari i jest. Javila se djevojčica Emily koja je rekla: „*Bio im je čudan jer je jeo samo mrkvicu, salatu i kupus kao neki zec.*“ Upitala sam ju zašto misli da je zbog toga čudan te je rekla da mora jesti i meso da bude zdrav. Djevojčici je neobično da Diogen jede samo to povrće jer je naučena da mora jesti raznovrsno kako bi bila zdrava.

Sljedeće pitanje koje im je postavljeno bilo je: Biste li mogli pokloniti svoje igračke siromašnoj djeci? Odmah se javio dječak Toni koji je rekao da on i njegova obitelj poklanjaju siromašnoj djeci i djeci bez roditelja one igračke kojima se ne igra. Rekao je i kako trebamo pomagati drugima jer možda jednoga dana mi nećemo imati igračke. Ovdje vidimo kako roditelji dječaka uče pomaganju, koliko je ono važno u životu. Dječak ima razvijenu empatiju i razumije da neka djeca nemaju ništa, dok druga imaju sve što zamisle. Važno je djecu učiti od malih nogu da treba pomagati ljudima oko sebe jer čineći dobro drugima, činimo dobro sebi. Javila se i djevojčica Marta: „*Ja ne bih jer se onda ja ne bih imala s čim igrati!*“ Ovaj komentar je poprilično sebičan. Djevojčica ne shvaća kako neka djeca nemaju s čim kupiti igračke ili im ih nema tko kupiti. Ona, za razliku od dječaka Tonija, nema dovoljno razvijenu empatiju kako bi shvatila suštinu ovog problema. Djevojčica Mia je izjavila kako ona ne posuđuje igračke svojoj mlađoj sestri i zašto bih onda trebala poklanjati nepoznatima. Ovaj komentar zvuči jako oštro te iznenađuje što djevojčica razmišlja na taj način. Još više iznenađuje

što se nekolicina djece složila s djevojčicom. Zato treba maksimalno raditi s djecom kako bi takve izjave bile što rjeđe i kako bi djeca naučila dijeliti s drugima i pomagati im.

3.3. „Pitagora i brojevi“

„Jednom davno živio je dječak koji se zvao Pitagora. Pitagora je veoma volio brojeve. Neprestano je nešto prebrojavao, zbrajao i oduzimao, pa množio i dijelio. I što god bi ugledao, odmah bi prebrojio. „Četiri stabla koja daju hlad, ispod njih dva stola, a na stolovima tri sočna grozda koja ću brzo smazati!“ Najviše je volio zadatke s brojevima i druženje sa svojim najboljim prijateljem Filolajem.

„Do koliko ti znaš brojati, do bezbroj?“ pitao ga je jednom Filolaj. „Hm... Čini mi se da bezbroj zapravo nije broj, Filolaju! A koliko ja vidim, brojeva je samo deset! 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 i 10! A dalje se dodaju isti: 1 i 1 su 11, 1 i 2 čine 12, 1 i 3... vrlo jednostavno! Nego, Filolaju, koju je tebi najbolji i najljepši broj?“ „Meni deset!“ istovremeno su uzviknula obojica. „Savršen je. U njemu su sadržani svi brojevi, i parni i neparni! A uz to $1 + 2 + 3 + 4 = 10!$ “ rekao je Pitagora.

„Imam ideju. Idemo se igrati pridavanja brojeva. Ti mene pitaj nešto, a ja tome moram pridodati broj. Ali nešto teško. Hajde, hajde!“ požurivao je Pitagora. Filolaj se zamislio. „Reci mi koji broj možeš pridodati... hm... glazbi.“ „Jedan!“ odmah je odgovorio Pitagora i nastavio: „Jedan jer sviram jednu pjesmu. I sedam jer je toliko žica na liri koju sviram! I tri jer do toliko nabrojim kada udarim po svakoj žici!“

„Uh, koliko brojeva!“ rekao je Filolaj. „Nas smo dva prijatelja“, nastavio je Pitagora. „Od tebe do mene treba četiri koraka, a još devet do mora u koje ćemo uskočiti. Hej! Pa... brojevi su svugdje! I u svemu!“ iznenađeno će Pitagora. „Sve možemo objasniti pomoću brojeva!“

*Znaš što, Filolaju?“ ozbiljno će Pitagora. „Meni se čini da su brojevi najvažniji u svemiru!““ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:6)*

„Pitagora i brojevi“ je priča o dva prijatelja koji vode raspravu o brojevima, Pitagori i Filolaju. Brojevi su svuda oko nas, iako toga često nismo svjesni jer smo još kao mali učili zbrajati, oduzimati, množiti, dijeliti pa to radimo automatizmom. Da nema brojeva,

ne bismo znali kada djeca trebaju doći u vrtić, koliko ih je prisutno, koliko bojica ili pastela je potrebno da bi sva djeca imala dovoljno. I djeci su brojevi jednako važni. Koriste ih u raznim igrama kao što su školica, preskakivanje vijače, igra izbacivanja (*jen', dva, tri, ispadaš iz igre ti!*). Brojevi su svuda oko nas i olakšavaju nam svakodnevicu.

Nakon pročitane priče, djeci je postavljeno nekoliko pitanja. Pitanje glasi: Što mislite, jesu li brojevi važni? Javila se djevojčica Emily: „*Da! Da nema brojeva ne bi mogli kupiti sladoled.*“ Djevojčica je u pravu. Ljudi su oduvijek koristili novac prilikom kupovine, bilo da je novac bio u današnjem obliku ili nekakvom razmjenom dobara ili slično. Zato ni ne čudi što se djevojčica prvo toga dosjetila. Uključuje se i dječak David: „*I ne bi znali koliko imamo godina!*“ Djeca se vole nadmetati koliko tko ima godina i tko je stariji pa je dječak logično zaključio. Dječak Toni je rekao: „*Važni su jer onda ne bi znali kada smijemo početi voziti auto. Meni je tata rekao da mogu kada budem imao osamnaest godina.*“ Tonija je asociirao Davidov komentar vezan za godine te se sjetio što mu je tata rekao za vožnju automobila.

Sljedeće pitanje bilo je što misle koji je najvažniji broj. Dječak Toni se odmah javio i viknuo: „*Osamnaest!*“ Broj osamnaest ga je ponovno asociirao na vožnju automobila. Potom se javila djevojčica Mia koja je rekla: „*Sedam! Zato što imam sedam godina*“ Djeci su bitni rođendani ne samo zbog poklona i darivanja, nego zato što su starija i veća što im je vrlo važno. Vole se i pohvaliti s time da npr. više nemaju pet nego šest godina i često se na neki način uvrijede ako im se kaže da imaju manje godina nego što imaju.

Zaključak ove priče je da su čitanjem i komentiranjem ove priče djeca vidjela koliko su brojevi važni u svakodnevnom životu.

3.4. „Aristotel i pčele“

„Aristotela je odmalena zanimalo gotovo sve. Još kao dječak, Aristotel je promatrao ponašanje životinja. Primijetio je da neke životinje žive same, dok druge, poput nas ljudi, žive u skupinama.

Mnogo je volio med pa su ga pčele osobito zanimale. Pokušavao je pronaći još nekog kukca koji proizvodi hranu za ljude, no u tome nije uspio. Baš zato pčele su mu bile zanimljivije od ostalih životinja.

Danima je promatrao kako pčele ujutro izlaze iz košnica, lete po livadama i šumama te se vraćaju natrag. Uvidio je da su pčele izrazito brze pa tako u jednoj minuti obiđu deset cvjetova. Uporno je pokušavao pratiti i zapisati pčelin put iz košnice. Uspio je dokazati kako on traje deset minuta i da pčela tada posjeti 100 cvjetova. Kad je lijepo vrijeme, pčela radi i do sedam sati. Aristotel je naposljetku zaključio da pčele imaju vrlo dobro organiziranu zajednicu. Uza sve to, pomažu i biljkama u pravilnom i zdravom rastu.

Aristotel se pitao može li se nešto iz organizacije i života pčela naučiti i primijeniti među ljudima. Možemo li napraviti bolje društvo uz pomoć pčela? Ono što mu je odmah bilo jasno jest da su pčele izuzetno marljive. Stoga ponajprije moramo ljude potaknuti da budu marljivi kao pčelice. Uz to, u pčelinjem svijetu svaka pčela zna svoj posao i svaka svojim radom pridonosi pčelinjaku.

*Aristotel nikad nije vidio pčelu koja živi sama, ali nije vidio ni čovjeka. Je li moguće da čovjek živi sam bez zajednice? Ne, to je nemoguće, zaključio je Aristotel. Čovjek je poput pčele – društveno biće.“ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:22)*

Ova priča šalje poruku da se marljivim radom i dobrom organizacijom mogu napraviti dobra djela. Aristotel pokušava poistovjetiti pčele sa ljudima ali to nije moguće u potpunosti. Pčele i ljudi možda žive u zajednici, ali nisu jednaki. I ljudi pomoću određene organizacije funkcioniraju u poslu, ali nisu svi jednako sposobni i stručni. Ponekad dolazi do nepravilne raspodjele posla te onda te skupine nisu homogene i ne mogu funkcionirati kao skupina pčela. Svaka pčela ima svoj zadatak i ona ga obavlja na najbolji mogući način, dok na čovjeku djeluju različiti faktori. Koliko je zadovoljan s poslom, voli li to što radi, je li dovoljno plaćen, u kakvim uvjetima radi, kakvi su mu kolege. Sve to utječe na produktivnost na poslu dok pčele s tim nemaju problema.

Ova priča zasigurno dobro djeluje na djecu jer se ljudi uspoređuju s nečim njima bliskim. Za pčele se govori da su dobre i marljive, često su jedan od likova u slikovnicama, crtanim filmovima, bojankama... svemu onome što je djeci blisko.

Nakon pročitane priče, djeci su postavljena dva pitanja. Prvo pitanje na koje su djeca trebala dati odgovor je može li čovjek nešto naučiti od životinja. Dječak Toni se javio rekavši: „*Može zato što bi onda više radili kao pčele.*“ Ovaj odgovor odnosio se na to da ljudi nisu organizirani kao spomenute pčele. Svaka pčela ima svoj zadatak zbog njihove kvalitetne organizacije te ni jedna nije nezaposlena. S druge strane ljudi, koji nisu toliko organizirani, u suštini su manje produktivni, neki više, neki manje. Neki odrađuju svoj posao kako treba, dok ga drugi ne obavljaju nikako. Iz tog razloga je usporedba sa pčelama vrlo zanimljiva. Potom se javila djevojčica Mia koja je izjavila: „*Mogu na primjer naučiti da uživaju kada je sunčan dan kao ptičice kada lete po nebu i pjevaju jer su sretni!*“ Djevojčica ptice doživljava kao pozitivne i sretno životinje jer joj njihovo pjevanje, tj. pjevanje općenito simbolizira sreću. Dječak David dao je zanimljiv komentar: „*Mogu naučiti da se ne svađaju. Ja kada sam bio mali sam ronio u moru sa maskom i vidio sam ribe kako samo plivaju i ništa ne govore. Bilo bi fora da sam riba.*“ Dječaka pogađa kada se ljudi svađaju te bi volio biti riba kako bih izbjegao svađu. Ne mora značiti da je dječak često fizički prisutan kada se odvija svađa, već je ona česta pojava na različitim sadržajima na televiziji, od filmova, serija, a u novije vrijeme sve više u crtanim filmovima. Djeca često oponašaju svoje omiljene likove te se to onda manifestira na njihovo ponašanje.

Drugo pitanje glasi: Može li čovjek živjeti sam bez ikoga? Dječak Leon rekao je: „*Ne može jer onda neće moći s nikim pričati i biti će tužan!*“ Dječaku je komunikacija izvor sreće te mu je nepojmljivo da netko s nikim ne razgovara, te ga to čini tužnim. Svakom čovjeku je potrebna komunikacija, nekom više, nekom manje. Interakcijom s drugima čovjek se razvija kao osoba te spoznaje nove stvari. Djevojčica Emily je rekla da ne može jer si neće imati gdje kupiti hranu što je na neki način točno. Nekad ljudi nisu imali puno i znali su raspolagati s time što imaju, dok danas ljudi imaju sve što im uvelike olakšava život pa im opet nije dovoljno. Djevojčici je normalno otići u kupovinu u trgovinu i ne poznaje život bez nje.

3.5. „Sve teče, *Panta rei!*“

„*Prije 2500 godina za Heraklita se govorilo da je zasigurno jedan od najpametnijih, ako ne i najpametniji čovjek koji je ikada živio na Zemlji. Zvali su ga „Mračni“ jer kad bi se zamislio, poprilično bi se namrštio i naborao čelo dok bi mu oči odlutale daleko, a iznad*

glave izgledalo je kao da mu stoji crni oblak koji samo što ne ispusti težak pljusak na njegovu glavu.

Tako je Heraklit jednom išao s društvom do rijeke u blizini svoga grada Efeza. Prijatelji su htjeli zapaliti vatru i postaviti roštilj na obali rijeke. Kada su stigli na obalu, svatko je krenuo po nešto za zajednički piknik: netko po šibe za vatru, netko po kamenje za zaštitu vatre, netko pak po hranu koju će ispeći... Svi osim Heraklita. On je prišao vodi i zamišljeno gledao kako teče. Onda je izuo obuću pa zakoračio i stavio nogu u rijeku, ali ju je odmah izvadio van. „Hm...“ promrmeljao je. Onda ju je opet stavio u vodu pa izvadio van. „Hm...“ značajno je uzdahnuo pa ponovio isto. „Hm...“ Prijatelji su mu prišli začuđeno ga gledajući.

„Hej, Heraklite!“ oprezno su mu se obratili. „Ma što to radiš?“

Ali on im nije odvratio. Kao da ih nije čuo, samo je ponovio radnju. Nogu u vodu pa opet na obalu. „Hm...“ Pa opet. No sljedeći put se osmjehnuo, okrenuo prema prijateljima te glasno i veselo uzviknuo: „PANTA REI!“

„Panta što?!“ pitali su prijatelji.

„Pante rei! To je grčki za 'sve teče!'“ pojasnio je Heraklit. „A zapravo znači: 'Sve se mijenja' Neprestano! Baš sve! I vi, i ja, i rijeka, i nebo i cijeli svemir! Baš sve!“

Kada je konačno vidio da ga gledaju samo zbunjena lica njegovih prijatelja, rekao im je: „Pridite bliže, skinite obuću i pokušajte isto što i ja.“ Ubrzo su svi bosu nogu stavili u vodu, pa izvadili van, pa stavili unutra, pa izvadili van. „Shvaćate li? Svaki put kada stavimo nogu u rijeku, ni mi ni rijeka nismo isti!“ Pogled da Heraklitovo ozareno lice njegovim prijateljima nije suviše pomagao.

„Kako to misliš, Heraklite? Mislim da smo svi poprilično sigurni kako smo potpuno isti i mi, i naše noge, i rijeka u koju smo ugazili! A smatram da i ovi ljudi koji nas gledaju, i pitaju se jesmo li prisebni, misle isto“, rekao je jedan od prijatelja.

„He-he!“ zadovoljno će Heraklit. „Tako izgleda samo na prvi pogled. No pogledajte kako voda prolazi! Ako malo razmislite, pri svakom novog koraku voda iz rijeke u koju smo ugazili bila je drugačija jer je ona stara već bila otišla dalje. A i mi sami smo se promijenili, ako ništa drugo, onda smo barem malo stariji!“

„Ma da, misliš dvije sekunde?!“ prekinuo ga je prijatelj.

„Točno tako, barem dvije sekunde“, nastavio je smireno Heraklit. „Prijatelji moji, sve se stalno mijenja! To je najveća od svih istina!“ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:8-9)

Heraklit isprva djeluje kao kojekakav čudak koji izuje svoju obuću i stavlja nogu u rijeku. I tu radnju ponavlja i ponavlja. No on zapravo na neobičan način dokazuje svoju tvrdnju koja glasi „*panta rei*“ što znači sve se mijenja. I rijeka i noga možda izgledaju jednako svaki put kada se noga stavi u rijeku ali to nije točno. Ako to pokušamo napraviti, vidjet ćemo da zapravo nikad nisu jednake. Prvi put je voda u rijeci možda za nijansu toplija od drugog puta, što se niti ne osjeti na koži, možda je malo mutnija, možda malo bistrija. To su neki od detalja koji se ne mogu vidjeti golim okom dok rijeka teče nizvodno.

Isto kao što su promjene na nozi ili u rijeci 'nevidljive', isto tako je i sa starenjem ljudi kako je Heraklit rekao. Čovjek je stariji svaku sekundu, bilo to vidljivo ili ne i to je činjenica. Isto to vrijedi i za životinje, biljke, svemir, predmete oko nas, sve što nas okružuje.

Kako tvrde autori (2019:9) „Dok se sve, ali baš sve mijenja, ima li nešto što ostaje uvijek isto i nikada se ne mijenja? (Promjena! Promjena sama – dok se sve mijenja, jedino je promjena stalna)“

Nakon analize priče, slijede pitanja postavljena djeci i neki od njihovih komentara. Koje ste promjene do sad primijetili? Djevojčica Marta je odgovorila: „*Ja sam primijetila da imam više zubića nego kad sam bila mala. I mama mi je rekla da će mi kupiti nove sandale za more jer su mi male ove koje imam. I sad vidim da mi je kosa duža nego što mi je bila kad sam krenula u vrtić.*“ Djevojčica je primijetila promjene na sebi. Uočila je da raste, da se razvija. Primijetila je da što je veća da su joj rastu zubi, stopala i kosa. To potvrđuje Heraklitovu tvrdnju da se sve mijenja. Potom se javio dječak Leon: „*Ja sam primijetio da kada je dan ne moramo paliti svjetlo, a kad dođe noć da ga moramo upaliti jer nećemo ništa vidjeti. I primijetio sam da kad je ljeto da je jako vruće i možemo se kupati u moru, a kad je zima da ne možemo i da onda idemo na snijeg.*“ Dječak primjećuje promjenu godišnjih doma te ih povezuje sa promjenom klime i odlaskom na more ili snijeg. Dječak Leon prepoznaje da je ljeto suprotno od zime i da se ne mogu iste stvari raditi u vrijeme oba godišnja doba.

Sljedeće pitanje na koje su djeca davala svoje odgovore glasi: Zamislite se vi ponekad kao Heraklit da ne čujete ništa oko sebe? Dječak David je odgovorio: „*Da kada vozim autiće i onda mama i tata moraju vikati da bi ih čuo. Tako sam se jednom igrao i tata je viknuo blizu mene pa sam se uplašio. Rekao je da me je zvao sto puta ali ga ja nisam čuo.*“ Po dječakovom komentaru vidimo kako je bio skroz skoncentriran na igru da nije čuo da ga tata doziva. Toliko mu se svidjela igra da se jednostavno 'isključio'. Djeci je igra neki način izražavanja te se toliko skoncentriraju na nju da mnogo puta jednostavno ne primjećuju ništa oko sebi osim igračaka ili pomagala kojima se koriste u igri. Odgovorila je i djevojčica Emily: „*Ja se tako zamislim kada na televiziji gledam Pepu Praščić i onda se mama ljuti na mene jer je ne slušam pa mi nekad ugasi televiziju pa budem tužna i plačem.*“ Po odgovoru djevojčice Emily možemo vidjeti koliko televizija i ostali mediji mogu na djecu djelovati 'hipnotizirajuće'. Oni možda jesu dobri za djecu jer kroz njih mogu i učiti, ali imaju i loše strane. Djeluju na djecu tako da ih na neki način zatupljuju, stvaraju nemir, mogu stvarati određene oblike agresije i sl.

3.6. „Vatra, voda, zemlja i zrak“

„Jednom davno, prije gotovo 2500 godina na otoku Siciliji, u zemlji Italiji, živio je vrlo čudan čovjek, a ime mu je bilo Empedoklo.

On je bio pjesnik koji je pisao tako lijepe pjesme da su im se svi divili. Kada bi držao govore, bio je toliko zanimljiv da ga ljudi nisu mogli prestati slušati. Kada je netko bio bolestan, on bi ga izliječio pomoću rijetkih i vrlo ljekovitih trava i biljaka koje je poznao. Kako je bio veoma bogat, neprestano je pomagao siromašnima i podučavao ljude kako bi svi trebali biti jednaki. Mnogi su govorili kako je jedanput zaustavio snažne vjetrove koji su puhali tako jako da su ljudima gotovo uništili sva polja od kojih su živjeli. Drugi put pak čudesno je zaustavio epidemiju opake bolesti od koje su svi umirali. Ipak, smatra se da je najveće od svih njegovih čuda kada je jednu ženu koja je umrla – uspio oživjeti. Zbog svega toga mnogi su ga smatrali velikim čarobnjakom i čudotvorcem, divili mu se, bojali ga se te prepričavali i razne druge njegove čarolije i čudesa.

Ljudi su čak počeli vjerovati da je on možda i sam bog. Tim više jer je Empedoklo neprestano nosio dugu purpurnu haljinu sa zlatnim pojasom i brončane sandale, a na glavi delfski vijenac i posebnu frizuru. Tada se mislilo da je purpurna božanska boja.

Kako su smatrali da Empedoklo sve zna, tako su ga jedanput došli pitati može li im odati najveću od svih tajni: od čega se sastoji sve na ovome svijetu, te u svemiru, i kako je sve nastalo. Empedoklo im je objasnio kako je sve, ali baš sve što postoji, nastalo od četiriju elemenata. To su vatra, voda, zemlja i zrak. Osim četiriju elemenata, pojasnio je Empedoklo, postoje i dvije sile – Ljubav ili Afrodita te Sukob. Mržnjom protkan Sukob sve razdvaja dok Ljubav sve spaja i drži na okupu. Ljubav je sila privlačenja, a Sukob sila odbijanja. Njihovim djelovanjem sve nastaje i neprestano se mijenja tako da se četiri elementa neprestano ili miješaju ili razdvajaju.

Otkrivši im najveću od svih tajni, Empedoklo se ustao te krenuo ravno prema velikom vulkanu Etni. Kada su ga ljudi htjeli zaustaviti, smireno im je rekao da mu vulkan ne može ništa jer je on božanstvo. Više se nikada nije vratio. Jedino je na rubu vulkana ostala njegova brončana sandala. Ipak, neki ljudi govore da ako pažljivo pogledate dolje duboko u krater, kada se smiri erupcija vulkana, možete vidjeti Empedokla kako šeće u svojoj purpurnoj haljini tražeći izgublenu sandalu.“ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., Filozofija – ma što pak je to?, 2019:12)

Empedoklo je sa stanovnike Sicilije bio čarobnjak i čudotvorac, onaj koji je nemoguće stvari činio mogućima. Svoje materijalno bogatstvo i svoje znanje i moći, koristio je za pomaganje drugima. Bio je nesebičan i nije radio razliku među ljudima, bili oni materijalno bogati ili siromašni. Djelovao je na različitim područjima, bio je snažniji od prirode. Danas ljudi ne mogu protiv prirode, mogu samo živjeti u skladu s njom te je čuvati i brinuti se o njoj koliko je god to moguće kako bi nam ona to i vratila. Loš utjecaj ljudi na prirodu djeluje na nju negativno te ona to na neki način 'vraća' te se ljudi često ne mogu boriti protiv nje (poplave, potresi, erupcije vulkana, globalno zatopljenje i sl.). Iz tog razloga je Empedoklo bio čarobnjak i čudotvorac.

Ova priča šalje vrlo važnu poruku, a to je pomaganje drugima pa čak i nepoznatima. Empedoklo je bio čovjek velikog srca te je sva svoja znanja i sposobnosti sa različitih područja primijenio kako bi pomogao i spasio ljude u nevolji. U ovim modernim vremenima, to se sve više gubi, mnoštvo ljudi jedino gleda sebe i kako bi sebi ugodili zanemarujući druge. Izgubilo se poštovanje prema drugima, empatija i suosjećanje. Sve su to kvalitete koje je Empedoklo imao.

Poznavajući prirodu, mogao je sve. Radio je u skladu s njom, prilagođavao se i tako učio kako iskoristiti njene resurse i iskoristiti ih u pomaganju drugim ljudima. Zbog toga

je Empedoklo bio čudan. On je pravi primjer kako prirodi ne treba pakostiti, kako treba živjeti u skladu s njenim potrebama i imati određeno strahopoštovanje kako bi nam zauzvrat pružila sve za normalan život.

Nakon pročitane priče, djeci je postavljeno pitanje misle li da bi svi ljudi trebali biti jednaki i zašto. Dječak Leon podignuo je ruku u zrak i pitao može li on odgovoriti. Nakon što je dobio potvrđan odgovor, rekao je: „*Trebali bi jer ako je netko sretan onda bi svi na svijetu bili sretni, a ako je netko bogat onda bi svi bili bogati i sva djeca bi imala svoje igračke.*“ Na njegov odgovor postavljeno mu je potpitanje koje glasi: „*A što bi se dogodilo kada bi netko bio tužan pa bi onda svi na svijetu bili tužni, bi li to bilo dobro?*“ Dječak se zamislio i odgovorio da ne bi i da je bolje da je što manje ljudi tužno, ili nitko. Potom je djeci objašnjeno da je važno da svi imaju jednaka prava za sve, počevši od jednakih obroka u vrtiću, da se svako dijete ima pravo igrati sa svim igračkama koje su u dječjem vrtiću, da svi imaju pravo sudjelovati u aktivnostima.

Na ovo pitanje djevojčica Mia je odgovorila: „*Da jer onda bi ljudi bili manje ljubomorni. Tako sam ja jednom bila u parku s mamom i igrala sam se s Elsom i došla je neka curica i uzela je i skoro je pokidala jer je bila ljuta što je ona nema. Mama mi je kasnije rekla da je curica samo ljubomorna na mene jer ona nema Elsu.*“ Djevojčica je u pravu kada je rekla da bi ljudi bili manje ljubomorni jer bi svi imali jednako i svi bi si mogli priuštiti iste stvari te ne bi bilo mjesta za ljubomoru i zavist. Ono što zabrinjava je komentar njene majke stoga i ne čudi što djeca znaju biti sebična i ne žele dijeliti s drugima. Majka se u potpunosti krivo izrazila. Djevojčica koja je skoro pokidala igračku se možda ne zna nositi sa vlastitim emocijama, tj. nije se dovoljno razvila kako bi pokazala osjećaje na pravi način. Majka je svakako trebala dati drugačiji komentar na ovu situaciju jer i svojoj kćeri šalje krivu sliku o situaciji.

Sljedeće pitanje koje je postavljeno je: Koliko je važno pomaganje drugima? Dječak Toni je već u priči „*Čudni Diogen*“ rekao kako s roditeljima poklanja svoje igračke djeci koja su siromašna i koja nemaju roditelje. „*Jako je važno jer smo onda i mi sretni i ti ljudi kojima pomažemo. Tako i ja isto kada poklanjam svoje igračke djeci budem sretan i ta djeca isto budu sretna. I moji mama i tata.*“ Dječakov odnos prema darivanju potrebitih je analiziran u prethodno spomenutoj priči. Roditelji ga od malih nogu uče veliku stvar – pomagati i darivati potrebite. Nema problem s tim da poklanja svoje igračke jer mu to predstavlja zadovoljstvo i sreću. Mnogo odraslih bi moglo učiti na njegovom primjeru i jer on to zasigurno i jest.

3.7. „Priča o Talesu“

„Nekada davno, prije otprilike 2600 godina, nije bilo ni mobitela, ni računala, a ni struje. Ljudi tada nisu znali mnogo o prirodi. Bojali su se grmljavine i jeli uvijek svježu hranu jer nisu imali hladnjak. U to davno vrijeme živio je trgovac po imenu Tales. On je bio vrlo znatiželjan. Baš kao i ti!

Tales je promatrao zvijezde i oblake te razmišljao kako sve to utječe na ljude na Zemlji. Htio je sve razumjeti i sve znati. On je shvatio kako se kreću oblaci i kada će biti lijepo vrijeme, a kada će padati kiša. Toliko je toga shvatio i naučio da su ga smatrali čarobnjakom.

I pak, jedno mu je pitanje zadavalo brige. Što je za njega, za nas, ali i za cijeli svijet koji postoji najvažnije od svega? Razmišljao je o tome danima, tjednima, godinama – doista nije mogao prestati misliti o tome. Jednoga dana, sjedeći zamišljeno pored mora, shvatio je – VODA!

Ona je najvažnije na svijetu! Voda čini sve rijeke, mora, jezera i bare. Svi moraju piti vodu – i ti i ja! Bez vode ljudi ne bi mogli živjeti. Ni biljke, ni ribe, ni rakovi, ni školjke. Voda nam služi i za pripremu ukusnih jela, ali i za pranje zubića. Kad ne bi bilo vode, ne bi bilo ni nas. Tako je naš Tales pronašao odgovor na njemu najvažnije pitanje. Voda, voda i samo voda!

Tales je nastavio misliti i o vodi i o drugim stvarima. Jednog lijepog dana, kad oblaci nisu bili na vidiku, Tales je šetao poljima oko svoga grada Mileta. Dugo je šetao, gledao prema Suncu i pitao se odakle Suncu toliko svjetla. Dok je gledao u nebo, nije gledao kuda hoda, kad odjednom – pljus! Naš Tales upadne u bunar!

*Iznenada je bio okružen s toliko vode da je jedva mogao disati. Tada je shvatio da voda jest najvažnija, ali i da previše vode može ugroziti čovjekov život. Izašao je iz bunara uz pomoć seljanke iz Mileta koja mu se smiješila jer je znala da je on upućen u gotovo sve stvari o svijetu, ali ne i u to kako pravilno hodati.“ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:4-5)*

U ovoj priči, Tales je zapravo prikaz djeteta. On istražuje, postavlja si mnoga pitanja, mnogo toga ne razumije ali pokušava odgonetnuti i shvatiti, nikada ne miruje i stalno traži rješenja i odgovore na različitim poljima. Prema njegovom zaključku voda je

najvažnija za sve na svijetu što je točno. Sva bića na svijetu čine jedan hranidbeni lanac i svima je potrebna voda.

Tales je pokazatelj da ima mnogo stvari o Zemlji o kojima se može misliti, istraživati i donositi zaključke. Kako tvrde autori (2019:4-5) „...ali i da previše vode može ugroziti čovjekov život.“ znači kako ne treba pretjerivati i da to može biti opasno bez obzira što bez nje ne možemo živjeti. To se odnosi i na sve druge stvari u životu i za to vrijedi zlatno pravilo – manje je više.

Nakon analize priče slijede pitanja vezana za istu. Djeci je postavljeno pitanje što misle za što je sve voda važna. Javila se djevojčica Emily: *„Voda je važna i za nas i za cvijeće i drveće. To znam zato što moji mama i tata svaki dan zalijevaju cvijeće kako bi nam bilo lijepo i kako bi cvijeće naraslo. Jednom smo bili na putu par dana i nismo zalili cvijeće i onda se malo osušilo po listićima, nisam mogla vjerovati!“* Djevojčica je kroz vlastito iskustvo vidjela koliko je voda važna za biljke. Nije bila svjesna toga do trenutka dok se cvijeće nije počelo sušiti jer ga nitko nije zalijevao, tek je tada uočila važno vode za cvijeće. *„Onda mi je tata rekao da svi moramo piti puno vode jer ćemo biti kao cvijeće i od tada i ja pijem puno puno vode!“* rekla je Emily. Ovaj primjer možda i zvuči banalno, ali on je za djevojčicu vrlo bitan. Naučila je koliko je voda važna za biljke, a naročito za ljude i što se može dogoditi ako ona izostane određeno vrijeme.

Sljedeće pitanje glasilo je: Želite li i vi sve znati? Dječak Toni je rekao: *„Ja nisam siguran želim li baš sve znati o svemu ali želim znati sve o autima. Sada s tatom čitam enciklopediju o autima i gledamo nešto na televiziji kako rade aute. To mi je baš fora i kad budem velik bi htio biti mehaničar!“* Kroz cijelu ovu analizu slikovnice se može vidjeti kako dječak dosta provodi vrijeme s roditeljima. Kao što smo mogli pročitati i ranije, u nekoliko navrata spominje automobile što je pokazatelj koliko ga to interesira. Čitajući enciklopediju i gledajući emisiju na televiziji uči nove stvari i to ga veseli jer ga to jako zanima.

Djevojčica Marta rekla je da nju sve zanima što jeanimalo i Talesa i još puno drugih stvari. Nije se mogla odlučiti što je najviše zanima ali je rekla da bi svakako htjela ići u svemir jer bi voljela vidjeti kako izgleda i misli da se u svemiru ima svašta za istraživati. Djevojčica je vrlo znatiželjna kao pravo dijete te ne zna „što bi prije“. Sve je zanima, ali posebno svemir što ni ne čudi jer je svemir nedovoljno istražen i to je nešto što ljudima nije pretjerano poznato te je iz tog razloga još zanimljivije.

3.8. „Kako uživati?“

„Epikur i njegov prijatelj Metrodor razgovarali su o uživanju u svom omiljenom vrtu u gradu Ateni. „Znam jednog čovjeka koji se zove Aristip“, započeo je Epikur, „i on tvrdi da u životu treba samo uživati, a sve u čemu ne uživaš, treba potpuno izbjegavati. Zato on uopće ne jede hranu koja mu nije vrlo ukusna i gotovo uopće ne pije vodu, nego samo sokove!“

„Blago njemu!“ izustio je vidno zadivljeni Metrodor. Nakon duže tišine, nastavio je: „Zamisli da kod kuće imaš izvor, samo ne vode, nego izvor iz kojeg bi umjesto vode tekao sok! I da pekari peku samo kolače i zamisli da su svi besplatni! Ja bih tada jeo kolače baš cijeli dan. I za doručak, i za ručak i za večeru! Jeo bih slatkiše i pio sokiće! To bi bio najljepši život ikada – samo bih uživao! Užitak, pa nakon njega užitak pa onda opet užitak. I znaš što još? Roditelji su mi rekli da su slatkiši loši, da se od njih kvare zubi i jako boli trbuh. Nisam baš siguran u to – svaki put kad sam ih pojeo, izvrsno sam se osjećao! I nakon toga bih provjerio zube i nijedan nije bio pokvaren. I nijednom mi nije bilo loše, baš naprotiv – uživao sam.“ Slušajući prijatelja, Epikur je ostao zamišljen.

„Slušam te i pitam se što je to zapravo užitak. Što bi ti rekao – što je to uživanje?“

„Užitak je kad zagrižeš izvrstan kolač i pomisliš – kak' je ovo fino! Njam-njam!“ spremno je odgovorio Metrodor.

„Uživanje pak traje malo duže, recimo, kad pojedješ kolače i nakon toga legneš na udobnu ležaljku. Sve ti je super, ugodno ti je i potpuno si zadovoljan. Jedino što možda još razmišljaš kako bi život bio savršen kada bi sve vrijeme bilo ovako. Metrodore, jesi li ikada pomislio što bi se dogodilo kada bismo neprestano jeli uvijek iste najukusnije slatkiše? Baš svaki dan, i to cijeli dan? Ne bi li nam dosadili? Čak i najukusniji kolač – ne bi li nam se nakon nekog vremena zgadio? Nakon istog kolača za doručak, ručak i večeru, ne bi li rekao: „Ponovo isto, ne mogu opet taj kolač“? Zato se pitam ima li nešto u čemu uživamo duže ili trajno. Nešto što nikada ne dosadi? I što bi to moglo biti? Osim jela i pića, u čemu još uživamo? Što još volimo raditi? Kada se još osjećamo izvrsno?“

„Igra!“ viknula su uglas obojica te počeli nabrajati: „Igranje raznih igrica! Gledanje predstava! Čitanje super slikovnica i knjižica! Slušanje zanimljivih priča! I glazbe za ples!“

„Ali najvažnije je prijateljstvo“, dodao je Epikur, „jer bez prijatelja, ništa od toga ne bi bilo ni upola tako lijepo.“

Epikur je zastao. „Uf, ali koji su od ovih užitaka važniji, koji su vrjedniji? Kada bi tebi život bio najljepši i najugodniji? Kad bi se igrao... ili... kad bi jeo slatkiše? Kad bi slušao zanimljivu priču... ili... kad bi kušao najukusniji kolač?“

*Epikur je iznenada uzviknuo: „Znam! Ne – igra ili slatkiši, nego igra i slatkiši! Ne – priča ili kolači, nego priča i kolači!““ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:24-25)*

Ova priča je prikaz toga da uživanje u životu ne doživljava svatko jednako. Epikur pojam užitka doživljava nešto drugačije, dublje, za razliku od Metadora kojemu užitak predstavlja konzumiranje najdraže hrane i pića. Kasnije, u razgovoru s Epikurom, dolazi do zaključka da postoji nešto više od toga, a to su prijatelji i igra. Epikur se stalno propitkuje i ne razmišlja samo 'površinski', već razmišlja bi li se, nakon određenog vremena, zasitio nekih stvari i uživa li doista u tim stvarima toliko da bi ih mogao raditi svaki dan, nekoliko puta dnevno.

Epikurov način razmišljanja otvara pitanje: Što je uistinu užitak? Užitak može biti igra, bavljenje sportom, kuhanje, gledanje filmova, boravak u prirodi, odlazak na plažu i štošta drugo, ovisno o tome tko što voli. Odgovor na ovo pitanje je upravo to: ovisi o tome tko što voli. Za svakoga je pojam užitka različit i svatko ga doživljava na drugačiji način – sve je individualno. Nekome je užitak po cijele dane ležati, jesti i piti dok je drugome važno da je produktivan i da vidi rezultate svoga rada. Važno je poštovati način života ostalih ljudi, ne kritizirati ih i sjetiti se da svatko pronalazi sreću i zadovoljstvo u drugim stvarima. Zato treba dobro razmisliti i pitati se: što je za mene uistinu užitak?

Nakon kratke analize slijede neki od komentara djece. „Što je za vas užitak?“ Djevojčica Emily: „Ja isto volim sve što su rekli Epikur i Metodora. Ali najviše volim kada idem kod bake i djeda na selo i onda sadimo povrće, beremo kruške, trešnje, i još neko voće, sada se ne mogu sjetiti. To mi nikad ne može dosaditi. I još sadimo cvijeće i onda mi baka da moju kanticu pa ja zalijevam cvijeće i tako. Onda mi ne trebaju igračke.“ Djevojčica, kao i većina djece voli sve što se u priči spominje. Najviše je veseli odlazak na selo kod bake i djeda jer voli obavljati različite poslove koje oni obavljaju. Izjavila je da joj to nikada ne može dosaditi stoga se raduje svakom odlasku na selo.

Temeljem njene izjave ne može se sa sigurnošću zaključiti da će joj te stvari predstavljati užitak kada odraste, ali joj to sada sigurno predstavlja.

Djevojčica Marta rekla je kako bi ona po cijele dane mogla gledati 'crtiće' jer ih i sada gleda i da joj nikada ne bi dosadili. Odgojiteljica ju je upitala: „*Zar se ne bi radije igrala sa svojim prijateljima?*“ Djevojčica je to negirala i rekla da se sa 'crtićima' makar ne svađa. Ovaj komentar je zaista zabrinjavajuć. Dobro je poznato koliko pretjerano dugotrajno korištenje medija poput televizije, tableta ili mobitela ostavlja negativne posljedice, osobito na djecu u razvoju. Djeca se počinju zatvarati u sebe jer izostaje socijalni kontakt, time im se usporava socijalni razvoj, kod djeteta se razvija nervoza i agresija. U današnjem svijetu sve je teže kontrolirati medije stoga je važno intervenirati na vrijeme kako bi se smanjile, ako se već ne mogu spriječiti, negativne posljedice.

Kao što je već spomenuto, nekome je užitak odlazak u prirodu, u ovom slučaju na selo, dok je drugome užitak gledanje filmova, odnosno crtanih filmova. Svi smo različiti i svatko od nas ima drukčije potrebe i želje, i na kraju krajeva svatko 'ima' svoj užitak.

Djeci je rečeno da opišu kako bi nam svima bilo kada bismo samo uživali. Dječak Leon: „*Ja bi na primjer radio sve isto kao Epikur i Metodir ali mislim da to nije dobro. Nekada se moramo malo i namučiti da bi zaslužili neke stvari. Na primjer jednom sam morao pomoći tati oprati auto kako bih mogao pogledati crtić. Bio sam sretan jer sam mu pomogao i onda sam još mogao gledati svoj najbolji crtić. Di ćeš bolje!*“ Na ovom primjeru se vidi kako dječak, moglo bi se reći, zrelo razmišlja. Sve je individualno, kao što je već rečeno ali ima istine u djetetovoj izjavi. Žrtvovanjem i radom više cijenimo stečeno čega je dječak već sad svjestan na neki način. Zadovoljavajuće je čuti da takve stvari djeca ne uzimaju zdravo za gotovo i da im nije sve 'servirano kao na pladnju'.

3.9. „Seneka protiv ljutnje“

„*Lucije Seneka volio se igrati na ulicama španjolskog grada Cordobe. Kao i sva djeca, uživao je u igri sa svojim prijateljima. Najbolji prijatelj bio mu je Marko. Često su trčali ulicama igrajući se lovice i svih tada poznatih dječjih igara.*

Iako mu je bio najbolji prijatelj, Lucije je često kritizirao Marka. Nije mislio ništa loše, samo je htio da njegov prijatelj Marko postane bolji i sretniji. Zašto ga je kritizirao?

Lucije je primijetio kako se Marko srdi zbog beznačajnih stvari i događaja na koje on gotovo da i ne može utjecati. Uistinu! Kada su se igrali lovice, Marko se srdio kad bi ga drugi dječak ili djevojčica ulovili. Kada bi Marku ispalo nešto iz ruke, opet bi se suviše rasrdio. Marko se tako srdio na sve i svakoga, zato su ga dječaci i djevojčice smatrali zločestim. Lucije je znao da je Marko dobar, samo što se bezrazložno srdi.

Lucije je tada odlučio objasniti Marku kako je besmisleno srditi se ako te odmah ulove u igri lovice. Rekao mu je da je to samo igra. Nekad te ulove brzo, a nekad te ne ulove. Besmisleno je srditi se. Kad mu je to rekao, Marko se srdio na Lucija nekoliko dana, nije se htio čak ni igrati s njim.

Lucije je bio uporan i svaki put kad bi se ovaj rasrdio, objašnjavao mu je kako je njegova ljutnja bezrazložna. Marko bi se srdio još i više na Lucija dok je morao slušati njegova objašnjenja.

*Nakon nekoliko mjeseci, Marko se ipak počeo rjeđe srditi. Prestao je čak i kad ga je Lucije kritizirao. Lucije je bio uporan, a Marko se gotovo prestao srditi. Lucije ga je tada pitao je li sada sretniji te mu rekao kako je on pomogao da se prestane srditi. Marko nije odgovorio, ali Lucije je bio zadovoljan sobom i svojim starim, nekad srditim prijateljem.“ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:26-27)*

Ova priča govori o tome koliko je važno prijateljstvo i kako je pravi prijatelj, žrtvujući sebe, spreman učiniti sve kako bi pomogao drugome. Lucije je svo vrijeme kritizirao Marka jer je znao da će ga to još više naljutiti te će s vremenom shvatiti kako nema nikakvog razloga da se ljuti na nešto na što ne može utjecati. To mu je na kraju i uspjelo. Lucije je bio pravi prijatelj i ustrajao je u svom naumu dok nije pomogao svojem prijatelju. Odnos Lucija prema Marku odraz je pravog prijateljstva.

Markovo ponašanje pokazuje kako ne treba stalno biti zajedljiv i ljut na sve oko sebe jer takvim ponašanjem odgurujemo ljude oko sebe. U očima druge djece bio je zločest zbog svog ponašanja. Dobro je izraziti ljutnju i bijes kako bi nam bilo lakše ali ne kada ne postoji opravdan razlog za to. Važno je biti pozitivan i sve gledati s vedrije strane kako bi nam bilo lakše i ljepše u životu i kako bi stvorili pozitivniju sliku o sebi pred drugima i na taj način stvorili dobre i kvalitetne odnose.

Nakon pročitane priče prvo pitanje za djecu je čemu služi ljutnja. Dječak David rekao je: „*Ljutnja služi tome da pokažemo koliko smo opasni!*“ Ovaj komentar izazvao je

veselu atmosferu u prostoriji jer su se djeca počela smijati jer im je odgovor bio simpatičan. Odgojiteljica ga je upitala: „Zašto misliš da ljutnjom pokazuješ koliko si opasan?“ „Zato što ovako napravim s očima i obrvama i počnem vikati pa budem malo strašan!“ odgovorio je. Dječak je na pomalo duhovit način prikazao ljutnju. Nije točno kako ju je opisao ali imao je pravo kako ljudi znaju izgledati kad su ljuti.

„Ljutnja služi da malo vičemo kad smo ljuti kao što se smijemo kad smo sretni. Onda pokazujemo da nam se nešto ne sviđa.“ odgovorila je djevojčica Mia. Ljutnja ponekad preraste u vikanje zbog nemogućnosti kontroliranja emocija u tom trenutku. Njena izjava pokazuje da se vikanje odnosi na iskazivanje emocija. Ljutnja je za negodovanje što je također dio ljutnje.

„Ljutnja služi da dobijemo što hoćemo!“ rekla je Marta. Odgojiteljica odgovara: „Kako to misliš?“ „Pa kad se ja ljutim i plačem mama i tata kažu ajde dobro dobit ćeš! Neki put odmah kažu, a neki put moram duže plakati.“ U ovoj situaciji vidljivo je kako je Marta shvatila što mora napraviti kako bi došla do onoga što želi, a to je plakanje. Svjesna je toga da i ako joj roditelji ne popuste na prvu, da mora plakati malo duže kako bi popustili. Njeni roditelji prije ili kasnije popuste, a problem je nedosljednosti njihovih odluka. Dijete na kraju dobije sve što poželi jer roditelji ponekad nemaju živaca ili snage nositi se s djetetovim prohtjevima te im onda jednostavno popuste, olakšavajući i sebi i djetetu. Zapravo olakšavaju djetetu kratkoročno, kako bi ono prestalo plakati i kako bi bilo zadovoljno da je dobilo što želi, ali mu zapravo dugoročno otežavaju jer se dijete ne ponaša pristojno i na taj način ne može naučiti da ne može dobiti sve što poželi.

„Kada se ja nečeg ne želim igrati onda budem ljut, a moj najbolji prijatelj onda kaže da ćemo igrati moju igru. On je jako dobar prijatelj. Ja baš i nisam al' me on poslušao.“ rekao je Leon. Dječak svojim ponašanjem na svog prijatelja djeluje tako da će mu ovaj popustiti samo kako bi se igrali. Svjestan je loše strane svog ponašanja i to je vrlo važno kako bi shvatio da se ne ponaša lijepo i da iskorištava prijatelja na neki način. Ono što je također važno, a nije dobro, je to da mu je najbitnije kako se on osjeća i da može dobiti ono što želi pa makar i ne bio tako 'dobar'.

3.10. „Sada: Što je to sada? Kretanje ne postoji? Hej zašto sve stoji na mjestu?!“

„U dalekoj zemlji Magni Greciji nikada nije nedostajalo sunca ni toplih i ugodnih dana. Stanovnici ondašnjeg grada Eleje za takvih su dana najviše voljeli šetati okolicom, okruženi zelenilom i netaknutom prirodom, dok bi se djeca natjecala ili vježbala gađanje praćkama... Zenon i njegovi prijatelji našli bi zanimljivo drvo ispod kojeg bi radili ono što najviše vole – raspravljali o svakakvim čudnim pitanjima.

Zenon je prednjačio u čudnim i nevjerojatnim izjavama kojima je pozivao prijatelje na raspravu, a među njima najviše je volio zadirkivati svog najboljeg prijatelja Parmenida. Ovaj put odlučio je nadmašiti samoga sebe te nestrpljivo čekao da se prijatelji okupe.

„Hej, društvo, jeste li primijetili da kretanje zapravo ne postoji? I da svi neprestano stojimo na istom mjestu? Sve stalno stoji... neprekidno!“

„Zenone, ovaj put si zbilja potpuno poludio! Pa kako misliš da sve samo stoji, pa kako smo onda mi došli ovamo sada?“ pitali su ga prijatelji.

„Hm... da... moram priznati da je to zaista čudno... Zapravo nisam točno siguran kako ste se stvorili ovdje... ali mora da mi se to samo pričinjava! To je jedino logično objašnjenje!“

„Ne razumijem“, govorili su prijatelji jedan za drugim i vrtjeli glavom u nevjerici. „Kako možeš reći tako nešto?!“

„Ako ne razumijete, odgovorite mi na jedno vrlo jednostavno pitanje: Što je to... 'sad'? I koliko dugo to 'sad' traje?“

„Misliš 'sad' kao... 'sada'? Ovog trena?“ pitali su ga prijatelji.

„Da, da, da, objasnite mi što... to... znači... 'sad!'“ Ponovio je Zenon.

„Pa to je prelagano! I potpuno jasno“, spremno je odgovorio Parmenid. „To baš svi vrlo dobro znaju: 'sad' je... hm...“ zastao je Parmenid, „'sad' je... 'sad'! Čekaj, nije mi jasno, kako to misliš što je to 'sad'?“ Zenon je već postavio novo pitanje:

„Koliko dugo traje to 'sad'?“

„Pa...“ razmišljali su prijatelji dok im je Zenon pomagao:

„Je li 'sad' nešto što traje dugo... ili kratko?“

„Kratko“, odgovarali su, „'sad' je vrlo kratak... zapravo, 'sad' je super kratak! Ustvari je tako kratak da kad kažeš 'sad', on je već prošao.“

„A stignete li se pomaknuti u 'sad' trenutku?“

„Ne!“ uzviknuli su prijatelji. „Kad je 'sad', ne stigneš se ni pomaknuti; kad je 'sad', onda sve stoji na mjestu!“

„Mislite, sve stoji na mjestu kao na nekoj slici koja, recimo, ovog trena prikazuje nas dok o tome raspravljamo?“ pitao je Zenon.

„Da, da, točno, baš kao na takvoj slici“, stigao je odgovor.

„Slici na kojoj sve stoji?“ pitao je Zenon.

„Da, da, kad kažemo 'sad', onda sve stoji!“

„Eto, vidite!“ ushićeno će Zenon. „Stalno je 'sad'! Sad, pa sad, pa sad... i sve vrijeme sve stoji! Kao na slici! Vidite, rekao sam vam: NEMA KRETANJA!

I baš u tom trenutku u zraku se začuo fijuk kamenčića ispaljenog iz pračke. Zvuk se sve više približavao i postajao sve glasniji dok se nije začulo – TRAS! „Jao!“ povikao je Zenon. „Kamen me pogodio u stražnjicu!“

*Svi su prasnuli u smijeh, a Parmenid je slavodobitno rekao: „Ma to ti se samo pričinjava, Zenone, kretanje zapravo ne postoji!““ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:10-11)*

Ova priča na zanimljiv i humorističan način prikazuje pojmove 'sad' i 'kretanje'. Uz pomoć ove priče može se uočiti kako se često pojam 'sad' koristi u krivom kontekstu. Sad ću ići u šetnju, sad će početi padati kiša, sad ću pospremiti za sobom... Ove rečenice zapravo označavaju buduće, a ne sadašnje vrijeme. 'Sad' je samo ono što se upravo u ovom trenutku zbiva. Zenon je kroz cijelu ovu priču siguran da kretanje ne postoji – no na kraju se uvjeri u suprotno kada ga kamen pogodi u stražnjicu. Zapravo se sve oko nas kreće zato što se Zemlja konstantno vrti pa tako i sve na njoj bez obzira što to nije oku vidljivo.

Ponekad ovakva pitanja isprva djeluju vrlo jednostavna, no ona to baš i nisu. Recimo to ovako. Što 'sad' radiš? Koje zvukove 'sad' čuješ? A 'sad'? A 'sad'? Davanjem odgovora na ova pitanja se može primijetiti kako se sve konstantno mijenja te kako je

'sad', samo onaj djelić sekunde dok to izgovorimo. Sve drugo je prošlo vrijeme. To čak zvuči i zbunjujuće, kao i Zenonovim prijateljima, no kada se malo razmisli to je vrlo lako za shvatiti.

Prvo pitanje na koji su djeca davali odgovor bilo je: „*Kako biste vi odgovorili Zenonu?*“ Javila se djevojčica Mia: „*Meni isto ne bi bilo jasno što on priča kao što nije bilo jasno ni njegovim prijateljima. Rekla bi mu da je malo poludio.*“ Djevojčicu je zbunilo njegovo razmišljanje te je zato rekla da bi reagirala kao i njegovi prijatelji. Njen komentar je bio očekivan jer se do sada nije susretala sa nečim sličnim, također kao ni njegovi prijatelji.

„*Ja bih ga pitao kako sve stoji kada ponekad pada kiša, ponekad je sunce, dan, noć? Ja mislim da se sve kreće.*“ prokomentirao je dječak Toni. Dječak je primijetio promjene oko njega. Potpuno je u pravu s tim što je rekao jer se oko nas zbilja sve kreće i stalno se događaju nekakve promjene. Bilo vremenske, klimatske ili sl.

Odgojiteljica je pitala: „*Što radite 'sad', u ovom trenutku?*“. Djevojčica Mia viknula je: „*Pričamo!*“. „*Zar svi pričamo upravo 'sad'?*“ upitala je odgojiteljica. „*Hm, ne.*“ zamišljeno je odgovorila Mia. Njena izjava potvrda je onoga što je prethodno spomenuto u analizi ove priče, a to je da se pojam 'sad' često koristi u krivom kontekstu. Točan odgovor bio bi da djevojčica 'sad' priča jer ona u tom trenutku odgovara na postavljeno pitanje.

„*Sjedimo! I ja sjedim, i teta, i Leon, i Toni, i Mia, i svi!*“ uzviknula je djevojčica Emily. Djevojčica je u pravu jer jedina stvar koja nije bila promjenjiva kod svih prisutnih bila je sjedenje. Kada bi se bilo kome postavilo pitanje „*Što 'sad' radite?*“ U svakom trenutku bi svi mogli odgovoriti da sjede, nakon minutu, dvije ili pet. Sve drugo se mijenjalo. Ponekad je govorila odgojiteljica, ponekad jedno dijete, pa drugo, i tako redom. Ponekad su u 'sad' trenutku svi šutjeli. Ovo je potvrda onoga što Zenon govori kroz cijelu priču.

3.11. „Za i protiv – „Uh, kako odlučiti?!““

„*Sekst Empirik bio je vrlo radoznao dječak neobična imena. No on se s time nije zamario. Međutim, često mu se činilo da je nekako poseban jer bi ga svaki put svi zamijetili i zapamtili. Posebno mu se sviđalo kada se odrasli čude i govore: „Kako je samo pametan ovaj dječak neobična imena!“*“

Tog jutra majka je rekla Sekstu da ih je stric pitao hoće li zajedno otići do Sitonije i ostati ondje na moru nekoliko dana. Budući da je sada napokon dovoljno odrastao, majka je Sekstu prvi put u životu dopustila da donese odluku hoće li ići. Dala mu je vremena do dva sata poslijepodne.

Kako je osjećao veliku odgovornost, ali i ponos zato što sam odlučuje, Sekst je brzo otrčao do Agripe da čuje njegovo mišljenje. Uistinu je volio slušati Agripu jer je znao da ga on voli i da mu je iskreni prijatelj, a najvažnije, da će mu reći sve točno onako kako misli, sviđalo se to njemu ili ne. Osim toga, Agripa je uvijek navodio mnogo razloga zašto nešto misli ovako ili onako.

„Kakav si ti sretnik“, bila je Agripina reakcija, „možeš ići na najbolju plažu u cijeloj Grčkoj! Vau! Tamo je voda plitka dokle seže pogled – uopće ne moraš znati plivati, more je izuzetno toplo, možeš se igrati do mile volje, graditi gradove i utvrde u pijesku...“

Sretan što ima odluku spremnu priopćiti majci, na putu kući sreo je Gorgiju i ponosno mu ispričao kamo će ići. No njegova ga je reakcija potpuno zapanjila.

„A zašto bi išao u Sitoniju“, rekao je Gorgija, „pa nisam znao da ti ne znaš plivati?! Zar ne znaš da tamo idu samo bebice koje stalno piške u vodu?! Bebice i oni koji ne znaju plivati! A tek ona užasna topla voda – sigurno je takva od silne pišaline! Fuj! Kad se vratiš, svi će te zafrkavati: Sekst ne zna plivati! Sekst je bebica!“

Sad sam potpuno zbunjen, mislio je u sebi Sekst. Koja muka! Uskoro će dva sata, a ja tek sad ne znam što da kažem majci. Dok je tako razmišljao, Sekst uopće nije čuo Pirona koji ga je sve glasnije dozivao.

„Sekst! Sekst!“

Sekst je odmah prepričao zabrinutom Pironu svoj razgovor s Agripom i kako je bio sretan i siguran što treba odlučiti, a onda je sreo Gorgiju i sada se osjeća izgubljeno i jadno.

„Ne znam što bih od muke,“ požalio se, „baš sam glup kad ne znam što bih!“ Piron ga je staloženo saslušao i smireno mu rekao:

„Prijatelju, meni se čini da si najgluplji bio kad si sretan trčao kući uvjeren da imaš rješenje!“ Sekst je podigao pogled prema Pironu i nikako mu nije bilo jasno što to

govori. „Sada...“ polako mu je govorio Piron, „sada si najpametniji što možeš biti. Pa zar si zaboravio da sve ima svoju dobru i svoju lošu stranu? Sve ima svoje za i svoje protiv. Sve ima nešto zbog čega ti se sviđa i zbog čega ti se ne sviđa.“

„Pa... ovaj... da...“ neuvjerljivo je odgovorio Sekst i glasno zavapio: „Zar baš sve mora biti tako zamršeno?! Što god odlučio, bit će pogrešno!“

„Baš naprotiv, prijatelju,“ rekao je Piron, „što god odlučio, bit će ispravno! Blago tebi!“
(Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:28-29)

Ovakav scenarij je prisutan u svemu što radimo. Sve ima za i protiv. Ali kako je rekao Piron: „što god odlučio, bit će ispravno!“ (Ćurko, Škerbić, 2019:29). Ako smo nešto odlučili i učinili svojom voljom, znači da smo to htjeli u tom trenutku stoga je ta odluka bila ispravna. Prije donošenja same odluke treba preispitati sve prednosti i nedostatke jer će to olakšati odluku. Seksta je prvo bio skroz siguran u ono što želi, no kada je poslušao drugu stranu (Gorgija), postao je neodlučan te više nije znao koja je odluka ispravna. Dobro je poslušati savjete sa više strana kako bi lakše razaznali što je bolje, a što nije ali to ponekad može u potpunosti zbuniti kao što je zbunilo Seksta. Zato je na kraju najvažnije poslušati sebe i svoje osjećaje.

„Tko vam pomaže kada se trebate odlučiti za nešto i na koji način?“ upitala je odgojiteljica. „Meni najviše pomaže mama! Na primjer kada ne znam koji bih crtić gledala onda mi mama kaže gledaj „Ledeno doba“ jer svaki dan gledaš „Elsu“.“ Djevojčica u majci vidi oslonac i podršku i njoj se obraća kada je u nedoumici ili kada joj je potrebna sugestija. Ponovo u navođenju primjera spominje crtane filmove kao i u priči „Kako uživati“.

Javio se i dječak Toni: „Meni najviše pomaže stariji brat! Kada god nešto ne znam onda ga pitam dal' on zna i da mi pomogne. Moj brat mi uvijek pomogne i on sve zna!“ Dječak u svom starijem bratu vidi uzor i oslonac jer je rekao kako „on sve zna“. Dječakov komentar pokazuje koliko je povezan sa bratom i koliko povjerenja ima u njega.

„Navedite primjer nečega što je istovremeno loše i dobro!“, rekla je odgojiteljica. „Čokolada je jako jako dobra. Moja mama kaže da kada pojedеш malo čokolade onda si veseli, ali nije dobra ako je puno jedeš jer ti pokvari zube. Dođu gric i grec i onda imaš crne zube.“ rekla je djevojčica Mia. Djevojčica zna da čokolada utječe na dobro

raspoloženje jer je to čula od svoje majke, ali je isto tako zapamtila i lošu stranu pretjeranog konzumiranja iste namirnice a to je dolazak grica i greca, odnosno karijesa.

Dječak Leon je odgovorio: „Crtići su super, ali oni u kojima se ne tuku, kao Janko Strižić, ali ako ih puno gledaš bole te oči i glava i dobiješ naočale!“ Dječak zna da su crtani filmovi poučni i dobri i da ih uče velikim vrijednostima u životu, ali isto tako zna da pretjerano gledanje televizije nije dobro za zdravlje.

3.12. „Sokrat i dječak“

„Sokrat je bio znatiželjan dječak. Volio je šetati svojim gradom Atenom. Šećući ulicama, promatrao je djecu i odrasle u njihovim svakodnevnim poslovima. Dok ih je promatrao, u glavi su mu se množila brojna pitanja. Svakog svojeg sugrađanina je htio pitati ponešto. Kovača je htio pitati kako mu vatra pomaže u izradi mača. Vrtlare je želio pitati kako iz sjemena izrastu biljke. Ipak, najviše od svega zanimalo ga je zašto ljudi postaju zlobni jedni prema drugima. Vrijeme je prolazilo i Sokrat je odrastao, ali pitanja su ostala u njegovoj glavi. Sada, kao odrastao čovjek, prilazio je ljudima i postavljao im pitanja. Zaustavljao bi svoje sugrađane i pitao ih ono što ga je zanimalo. Nekim Atenjanima je to bilo simpatično, a neki su ga pak smatrali dosadnim.

Jednog utorka šetao je sa svojim učenicima. U daljini je vidio kako dječčić grubo odguruje djevojčicu. Sokrat nije oklijevao – dotrčao je do dječaka i postavio mu pitanje: „Zašto si to učinio?“

Dječak ga je samo blijedo pogledao. Sokrat je bio uporan te mu je nekoliko puta ponovio pitanje. Na kraju dječak odgovori: „Ne znam!“

„Voliš li ti, o dječāče, kad te odguruje netko veći i jači od tebe?“ započne tada Sokrat ozbiljan razgovor s dječakom.

„Naravno da ne volim.“

„Misliš li da ova djevojčica to voli?“

„Kako ja to mogu znati?“ upita dječak.

„Jesi li ikad upoznao nekog dječaka ili djevojčicu koja to voli?“

„Mislim da nisam.“

„Zašto si gurnuo djevojčicu ako nisi siguran da ona voli da je guraju i tuku?“

„Smetala mi je i bila je dosadna kao ti sada, zato sam je gurnuo!“

„Zašto onda i mene sada ne odgurneš?“ upita Sokrat.

„Zato što si ti velik“, odgovori dječak.

„Hm, pa ti guraš samo one koji su dosadni i koji su manji od tebe?“

„Da, pa što!“

„Kako zovemo one koji guraju i tuku slabije od sebe?“

„Kukavice“, odgovori dječak bez mnogo razmišljanja.

Sokrat se zagleda duboko u dječakove oči. Te velike crne oči napune se suzama. Dječak pogne glavu, ali je ponovo podigne, pogleda Sokrata u oči i kaže: „Znam, znam, stari dosadnjakoviću, ja sam kukavica!“

*Tada poteku suze iz tih velikih crnih očiju te dječak u suzama trkom pobjegne svojoj kući. Djevojčica, koja je neprekidno slušala taj razgovor, tada prvi put pogleda Sokrata u oči, nasmije se i skakućući ode kući. Sokrat je bio zadovoljan.“ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:16-17)*

Ova priča šalje bitnu poruku koja vrijedi i za djecu i za odrasle. Čovjek se ne može ponašati prema drugima onako kako želi ne obazirući se na osjećaje drugih ljudi. Sokrat nizom pitanja želi na neki način isprovocirati dječaka kako bi priznao da je kukavica. Želi mu pokazati kako ne treba biti nasilan prema drugome zato što je dosadan i što je slabiji od njega. Svojim ponašanjem dječak je dokazao kako je kukavica jer se fizički suprotstavio djevojčici koja je slabija od njega. Da je umjesto djevojčice bio netko snažniji od njega, on to ne bi učio što govori o njegovom kukavičluku. Sokrat je na kraju postigao ono što je htio.

Ovakve situacije česte su u svakodnevnom životu. Od toga da muževi maltretiraju svoje žene, da dječaci ili djevojčice viših razreda maltretiraju one nižih razreda, da se djeca u dječjim vrtićima suprotstavljaju mlađima od sebe kako bi pokazali da su „jači“. Ponašanje dječaka iz priče je prisutno svakodnevno, u raznim situacijama i raznim dobnim skupinama. Važno je biti čovjek i biti ravnopravan s drugima, bez obzira na godine. Najlakše je biti „jak“ protiv slabijih od sebe – kukavica.

„Što mislite, je li dječak shvatio zašto se Sokrat tako ponašao prema njemu?“ upitala je odgojiteljica. „Mislim da je zato što je priznao da je kukavica!“, odgovorio je dječak David. On je pravu jer je dječak u priči svojim priznanjem postao svjestan da je loše učinio djevojčici i da se tako ne treba ponašati. Prvo mu je bio dosadan jer je mu je postavljao pitanje za pitanjem ali je u konačnici Sokrat došao do poante.

Djevojčica Emily: „Ja mislim da nije skroz zato što je Sokratu govorio da je dosadnjaković!“ Djevojčica nije u potpunosti u pravu. Dječak na početku nije shvaćao zašto mu Sokrat postavlja toliko pitanja te je iz tog razloga rekao da je 'dosadnjaković'. Tek je pred kraj razgovora, kada je priznao da je kukavica, shvatio što Sokrat pokušava postići sa tolikim pitanjima.

„Što mislite, je li samo kukavice tuku slabije od sebe i zašto?“ nastavila je odgojiteljica. Djevojčica Mia se javila: „Da jer se zato i zovu kukavice!“ Djevojčica je dala kratko i jasno objašnjenje. Smatra da samo kukavice tuku slabije od sebe i nitko drugi.

„Ja mislim da ne. Tako mene moj brat zna malo udariti kada ne želim slušati mamu i tatu. I onda mi kaže da mi je to zato što sam zločest! Ja se nikad ne ljutim na njega.“ Dječakov odgovor je zanimljiv jer on svog brata ne doživljava kao kukavicu, već smatra da ga je na taj način htio naučiti nečemu. Brata gleda kao autoritet i jako cijeni njihov odnos. Prihvatljivo mu je bratovo ponašanje jer je rekao da se 'nikad ne ljuti na njega'. Dječak Toni svjestan je da ponekad nije poslušan i kako zato treba odgovarati, makar i 'udarcima'. Vidljivo je kako ga brat ne maltretira fizički, već je česta slika koju možemo vidjeti u odnosu mlađe i starije braće.

3.13. „Protagora – čovjek“

„Djevojčica Helena živjela je u Ateni. U to vrijeme, prije otprilike 2456. godina, imala je devet godina. Voljela se igrati na atenskim ulicama i trgovima iako ju je majka usmjeravala na kućne poslove. Helena je vješto pronalazila vrijeme za igru na ulici s ostalim djevojčicama i dječacima.

Tako je jednoga dana, a bio je četvrtak, vidjela nekog starca naslonjenoga na zid hrama kako u tišini promatra ljude. Bio joj je zanimljiv taj starac. U petak, starac je opet bio tu, pa i u subotu, nedjelju i ponedjeljak. Svaki dan stajao je naslonjen na zid hrama

i promatrao ljude. Heleni je taj samozatajni starčić postajao sve zanimljiviji. Jednoga dana, a bila je subota, prišla je starčiću.

„Što to gledate po cijeli dan, i tako svaki dan?“ upitala je. Starčić je usmjerio pogled prema njoj i samo je gledao neko vrijeme. Napokon je odgovorio:

„Djevojčice, promatram ljude.“ Helena nije baš bila zadovoljna odgovorom pa ga je upitala: Zašto su vam ljudi baš toliko zanimljivi?“ Ovaj put starčić je odgovorio: „To su najčudnija bića na svijetu koja nisu svjesna svoje moći.“ „Hvala i doviđenja!“ rekla je Helena i otrčala dalje.

Cijeli dan i noć zaokupljalo ju je pitanje zašto starčić misli da su ljudi najčudnija bića na svijetu. Pa ptice su čudnije! Uspijevaju napraviti sve što treba, a nemaju ruke. A tek ovce koje samo bleje i jedu travu! Sutradan je starčić opet bio naslonjen na zid hrama. Helena mu je prišla – ovaj put se predstavila i najavila mu novo pitanje. Prije nego što je postavila pitanje, starčić je uspio prozboriti: „Drago mi je, ja sam Protagora.“

Pitanje za Protagoru, naravno, bilo je o tome kako i zašto su ljudi čudni. Protagora je kratko odgovorio: „Nitko nema sposobnosti i moći poput ljudskih bića, a ona su opet tako obična kao i sve ostale životinje.“ Heleni je odgovor isprva bio čudan pa je opet otišla od starca pristojno ga pozdravivši. Sutradan, u ponedjeljak, pitala je Protagoru koje su to moći koje imaju ljudi.

„Ljudi imaju moć mijenjati svijet, a mijenjajući svijet, mijenjaju i samoga sebe“, odgovorio je.

„Kako to?“ tražila je objašnjenje Helena.

„Helena, tamo gdje je nekad bila šuma, ljudi su sebi izgradili gradove i sela. Vladaju zemljom. Neki ljudi naše ljudske moći upotrebljavaju kako bi sebi osigurali bolji život, a neki kako bi osigurali bolji život sebi i drugima.“

„Teške su to riječi, djedice Protagoro.“

Protagora se blago podsmjehnuo. Helena je tada prvi put vidjela osmijeh na njegovu licu. Osmijeh je i dalje bio na njegovim usnama kad joj je rekao: „Helena, ti kao čovjek možeš postići gotovo sve što želiš u životu, samo moraš biti uporna i ne posustajati. Možeš postati vladarica Atene, samo ako to uistinu želiš.“

*Ovo je ponovo zbunilo Helenu pa se još jednom udaljila i nastavila svojim poslom. Protagora i Helena na isti su način svakodnevno izmjenjivali po par rečenica. Mnogo toga je doznala, a možda najvažnije od svega i to da čovjek svojom upornošću i radom može postići gotovo sve. Ona ipak nije htjela postati vladarica Atene, već je čvrsto odlučila da će postati filozofkinja i nitko je u tome neće spriječiti. Nakon nekoliko mjeseci, a sad je bila srijeda, došla je pred poznati hram, ali Protagore nije bilo. Nije ga bilo ni u četvrtak, ni u petak, ni u subotu. Čvrsto je odlučila doznati gdje je nestao taj sveznajući starčić. I doznala je – brodom se otisnuo na more i zaplovio prema Siciliji bez pozdrava.“ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:14-15)*

Protagora se isprva doima kao nekakav čudak jer svaki dan stoji na istom mjestu i promatra ljude. No ono što on radi je vrlo zanimljivo. Promatrajući ljude analizira ih i razmišlja za što je i u kojoj mjeri čovjek sposoban u životu. Promatranje ljudi mu je bilo zanimljivo jer je svaki čovjek različit, poseban na svoj način, te se stoga iz dana u dan vraćao na zid hrama promatrati ljude.

Ljudi imaju toliko potencijala i sposobni su napraviti štošta u životu, no ne znaju ga iskoristiti. Ljudi su bića „...*tako obična kao i sve ostale životinje.*“ (Ćurko, Škerbić, 2019:14). Nisu svjesni koliki utjecaj imaju na svijet oko sebe, koliko promjena i dobrih i loših mogu učiniti. Recimo, sijeku šume kako bi gradili različite građevine, što uništava okoliš i narušava njegovu ravnotežu. Različitim motornim vozilima zbog ispušnih plinova se zagađuje zrak, a kada je zrak zagađen, zagađene su i rijeke, jezera, mora; u konačnici ljudi obolijevaju. Isto tako, ljudi sade drveće u šumama i pošumljavaju ih kako bi se stvaralo više kisika, kako bi zrak bio svjež i čist i kako bi uravnotežio okoliš na tom području. Ljudi zaista mogu mijenjati svijet.

Čovjek može postati što god želi, samo je važno vjerovati u sebe. Uz mnogo truda, rada, želje i motivacije moguće je postići sve. Treba ustrajati u svojim odlukama i biti dosljedan, sve drugo će se samo 'posložiti'. Čovjek mnogo puta nije svjestan svoje moći, podcjenjuje se, smatra da mnogo toga ne može, a itekako može i onda se zadovolji sa „bijednim“ životom. Svi smo jednaki i na kraju će uspjeti samo oni uporni i oni koji vjeruju u ono što rade.

Protagora šalje snažnu i jasnu poruku djevojčici Heleni, kao i svoj djeci koja će se susresti s ovom pričom. Važno je da djeca od malih nogu postanu svjesna svoje moći kako bi im bilo lakše i kako bi vjerovali u sebe što je ključ uspjeha u njihovom životu.

„Jesu li i vama ljudi zanimljivi?“ upitala je odgojiteljica. „Pa meni baš i nisu, ja bih htjela da mi je Elsa prijateljica.“ odgovorila je Marta. „Zar ti nisu bolji prijatelji i prijateljice iz vrtića, s njima možeš razgovarati i igrati se?“ nastavila je odgojiteljica. „Ma ne znam, ja se više volim sama igrati ili gledati televiziju.“ Način na koji odgovara djevojčica je uistinu zabrinjavajuć. Većina njenih odgovora veže se uz gledanje televizije, konkretno crtanih filmova. Više bi voljela da postoje likovi iz crtanih filmova i da joj oni budu prijatelji, nego prijatelji koje već ima u vrtiću. Nužno je razgovarati s njenim roditeljima i vidjeti u čemu je problem. Jedan od problema je zasigurno da se djevojčicu ne kontrolira dok gleda televiziju.

„Da jer svatko izgleda drukčije. Netko je visok, netko nizak, netko ima smeđe oči, netko plave.“ rekao je David. Dječaku su ljudi zanimljivi jer su različiti. Ljude je usporedio samo prema fizičkom izgledu jer mu je to bila prva asocijacija jer on ima smeđe oči i viši je od djevojčice Marte koja je sjedila pokraj njega, koja ima plave oči i niža je od dječaka Davida.

Odgojiteljica je postavila iduće pitanje: „Što bi voljeli biti i raditi kad odrastete?“ „Ja jako volim 'izumljavati' razne izume. Uvijek kad se vozimo s autom je gužva pa želim izumiti letjelicu na struju kao što je Rimac auto s kojom nećemo upasti u gužvu.“ rekao je dječak Toni. Dječak razumije problem suvremenog svijeta, gužvu i prenapučenost. U isto vrijeme ima razvijenu ekološku svijest te želi stvoriti letjelicu na električni pogon. Uzor mu je Mate Rimac koji proizvodi električne automobile i koji je vrlo uspješan.

Na njegov odgovor nadovezala se djevojčica Marta koja je rekla: „Ej kad ja narastem želim biti astronaut i sa tvojom letjelicom letjeti do svemira i pronaći neku novu planetu jer je naša jako zagađena pa bi sve ljude koji bi se tamo doselili naučila kako ju čuvati.“ I ova djevojčica ima razvijenu svijest o ekologiji i zagađenju naše planete i želja joj je da živi na čistoj planeti. Iz tog razloga želi naučiti ljude da trebaju paziti kako se ponašaju prema njoj.

3.14. „Ideje i njihove sjene“

„Jednog dana u školi učitelj je dao učenicima zadatak da najbolje što mogu nacrtaju ono što im je najljepše u prirodi: drvo, travu, brdo, more, slap...“

Nakon nekog vremena, prozvao je Platona da mu pokaže svoj crtež. Platon je pokazao učitelju crtež stabla smokve uz riječi: „Uopće nije dobro!“

„Kako misliš da nije dobro? Meni se crtež doima izvrsnim“, odgovorio je učitelj.

„Nije onakav kakav bi trebao biti!“ pojasnio je Platon.

„A kakav bi trebao biti? Pa crtež je upravo onakav kakvim ga ti nacrtáš.“

„Nije istina, učitelju,“ uporan je bio Platon, „crtež je najbolji onakav kakvog si ga ja zamislim! A ovaj nije dobar jer nije onakav kakvog sam si zamislio!“

„Hm... razumijem, Platone, no ne moraš biti razočaran, srditi se i uzrujavati – potrebna je vježba. Što više vježbaš, postaješ bolji. Kada naučiš bolje crtati, onda ćeš moći napraviti crtež točno kako si ga zamislio! Tako ćeš ostvariti ideju koju si imao.“

„Mislite?“ sumnjičavo će Platon. „Nisam baš siguran, učitelju. Što duže o tome razmišljam, to mi se čini da su ideje uvijek bolje od stvarnosti! Ja uvijek nešto zamislim bolje i imam bolju ideju od one koju poslije ostvarim. Nikako ne uspijevam tako savršeno napraviti nešto kako to savršeno i zamislim. Uostalom, prilično je besmisleno crtati stablo smokve“, nastavio je, „kad je jasno da je ono isključivo poput neke sjene ideje smokve koju sam imao. A što je najgore, crtajući sjenu ideje, moj crtež onda postaje nekakva sjena te sjene.“ Platon je tada pitao učitelja kako to da nam se ideje samo stvore u glavi. „Otkuda nam dolaze u glavu? Otkuda nam padnu na pamet? I kako? Pojave li se nekakvom čarolijom?“ Učitelj nije imao jasan odgovor.

„Zapravo, ne znam točno, mislim da se samo nekako pojave.“

*„Znam,“ rekao je tada Platon, „sigurno mora negdje postojati neki svijet ideja iz kojega dolaze! Jer ideje nam ne mogu samo pasti na pamet. Ne mogu se same dočarati! Moraju odnekud doći. Siguran sam! I samo da znate, pronaći ću taj svijet ideja, vidjet ćete!““ (Ćurko, B., Škerbić, M.M., *Filozofija – ma što pak je to?*, 2019:20)*

Platonovo razmišljanje je točno. Smatra kako njegove ideje koje su u glavi ne izgledaju kao na papiru. Nekome to izgleda bolje na papiru, nekome lošije. Oni koji imaju više talenta za umjetnost i likovnu kulturu zasigurno će bolje to prikazati i obrnuto. Zato je potrebno mnogo vježbe kako bi te ideje na papiru izgledale svoje bolje i bolje, kao i za sve drugo u životu, sport, pjevanje, sviranje, kuhanje...

Platon je postavio nekoliko zanimljivih pitanja: „*Otkuda nam dolaze u glavu? Otkuda nam padnu na pamet? I kako? Pojave li se nekakvom čarolijom?*“ (Ćurko, Škerbić, 2019:20). Platonovo pitanje je filozofskog tipa. Daje ljudima povod za promišljanje i traženje odgovora. Ljudski um i mozak još nisu dovoljno istraženi, ali ljudi, koji su inteligentna bića, stalno istražuju i traže odgovore.

„*Djeco, što mislite, odakle nam dolaze ideje?*“ upitala je odgojiteljica. „*Ja mislim da mi imamo neku kutiju u glavi i kada se ona otvori onda ideja iskoči iz nje. Nekad moje ideje nisu dobre, bar mi tata tako kaže, a nekad jesu. Ja mislim da se vrata na toj mojoj kutiji prečesto otvaraju pa zato imam puno ideja.*“ rekao je dječak Leon. Dječak Leon je vrlo maštovito dijete jer mu se često gomilaju različite ideje. Tu tezu objašnjava čestim otvaranjem 'kutije'. Spomenuvši oca, svjestan je da su neke od njegovih ideja dobre, a neke nisu. Svoje ideje uspoređuje na kreativan način, kao kutiju koja se otvara i zatvara, ovisno izlaze li ideje iz nje.

„*Ja mislim da su te ideje nevidljive i da lete oko nas u zraku i onda nam padne na pamet, a ta pamet je u našoj glavi i onda dođe ideja.*“ rekla je djevojčica Mia. Djevojčica zna da je pamet u glavi. Ljudi često kažu 'palo mi je na pamet' pa je djevojčica to povezala i rekla u svojoj izjavi. Povezuje i izreku iz svakodnevnog života 'palo na pamet' i svoju maštu. Ona si je slikovito predočila da je pamet u glavi i da ideje koje lebde u zraku padaju na nju.

U obje dječje izjave vidi se kolika je mašta djece i na koji način ona doživljavaju ono što je apstraktno. Oba djeteta su logički zaključila. Leon je zaključio kako otvaranjem kutije ideje izlaze iz nje, a kada je zatvorena da onda nema ideje; dok je Mia povezala izreku 'palo na pamet' sa tim da ideje lete po zraku i 'padnu na pamet'.

Sljedeće pitanje glasi: „*Recite mi najbolje tri ideje koje ste ikada imali!*“ rekla je odgojiteljica. Dječak Toni: „*Moju najbolju ideju sam već prije rekao. Da izumim letjelicu na struju! I kad sam bio mali sam htio napraviti garažu za svoje autiće pa smo je ja, brat i tata napravili od drveta. I sad sam se sjetio! Još smo napravili kućicu za ptice da imaju gdje spavati!*“ Dječak voli izmišljati nove stvari i graditi ih. Ideja za letjelicu je analizirana u prethodnoj priči. Toni u većini svojih izjava spominje svog brata i kako puno stvari radi s njim. Vidljivo je kako uživa kada svoje ideje provede u djelo. Voli se zabavljati sa stvarima koje 'nisu igračke', poput izrađivanja drvene garaže i kućice za ptice. Dječak je prepun ideja i stalno je aktivan.

„Ja doma imam blagajnu pa sam uzela voće i povrće i stavila na stol i igrala se dućana. Onda su mama i tata dolazili kod mene u dućan i kupovali. Imala sam i frizerski salon pa mi je došla prijateljica Nea i onda smo si radile frizure! I jednom smo isto ubrale cvjetice iz mog vrta i prodavale ga. Mama se malo naljutila na nas jer smo joj ubrale cvijeće koje je baš bilo lijepo!“ rekla je djevojčica Mia. Sve njene ideje vežu se uz interakciju s drugim ljudima. Voli preuzeti ulogu vođe i organizirati igre koje će se igrati. Njene ideje vežu se i uz svakodnevni život, odlazak u trgovinu, cvjećarnica i odlazak frizeru.

4. KAKO DJECU OKARAKTERIZIRATI?

Svako dijete drukčije doživljava priču, stoga je i drukčije interpretira. Obradom ovih trinaest priča susreli smo se s mnoštvom različitih pitanja, odgovora, nedoumica. Sva djeca koja su sudjelovala u aktivnostima su na neki način pokazala koliko su jedinstvena. Neki njihovi odgovori bili su iznenađujući, zabrinjavajući, pozitivni, negativni. Zaista se moglo svašta čuti od djece. Čitajući djeci različite priče, uči ih se raznim stvarima – dobrim i lošim. No nisu samo djeca ta koja uče. Ona svojim pitanjima i odgovorima mogu štošta naučiti odrasle. Ponekad ljudi zaborave biti ljudi, pa ih djeca podsjetite. Ponekad ljudi zaborave kako je to biti dijete, raditi stvari koje volimo i koje nas uveseljavaju, i kako je život zapravo jednostavan. Djeca će nam svašta reći, samo treba slušati.

Dječak Toni je zaista dobro odgojen dječak. Prije svega može se reći kako dječak dolazi iz vrlo skladne obitelji. U svojim komentarima vrlo često spominje članove svoje obitelji, kako zajedno nešto rade i kako se lijepo slažu. Dječak ima izrazito veliko poštovanje prema članovima svoje obitelji, cijeni ih te su mu otac i brat autoriteti. Stvarima i situacijama pridaje više pažnje ukoliko su članovi njegove obitelji vezani uz iste. Svjestan je važnosti pomaganja drugima. Vrlo je aktivan i voli biti u pokretu. Uživa dok uči nove stvari, posebno one koje se tiču automobila. Njegova maštovitost dolazi do izražaja kada priča o svojim izumima i o poslovima koje obavlja sa svojim ocem i bratom. Dječak uočava koliko je važno pomagati potrebitima jer je svjestan kako se život može 'okrenuti' protiv nas. Empatija mu je jako izražena. Svjestan je i nekih od

globalnih problema – ekologija, prenapučenost, neimaština. Dječak može biti primjer i djeci i odraslima zbog svog 'zdravog' razmišljanja.

Djevojčica Mia je zaigrano dijete, konstantno traži interakciju s drugima i vrlo je aktivna. Čitavo vrijeme je bila zainteresirana i prisutna. Članove obitelji ne 'naglašava' toliko kao npr. dječak Toni. Sestru spominje u kontekstu da ne želi dijeliti igračke s njom. Po tome se može vidjeti kako je Mia pomalo sebična. Nema dovoljno razvijenu svijest prema drugima, naročito prema potrebitima. Ako ne želi dijeliti stvari s vlastitom sestrom, kako će s drugima? Treba joj skrenuti pozornost na to te je naučiti koliko je važno dijeliti s drugima. Majka je ta koja joj je uzor. Spominje je u nekim od svojih izjava. Dio njene izjave „*Mama mi je kasnije rekla da je curica samo ljubomorna na mene jer ona nema Elsu.*“ je pomalo zabrinjavajuć jer djevojčica to može protumačiti na krivi način. Izjava jednostavno nije bila primjerena djetetu. Stoga ni ne čudi što djevojčica ne želi dijeliti svoje igračke sa vlastitom sestrom, a kamoli s nekim drugim.

Dječak Leon izrazito je bistar i pametan dječak. Pomalo je samozatajan. Izrazito je svjestan stvari i ljudi koje ga okružuju, a poglavito sebe. Razlikuje dobro od lošeg. Njegovo ponašanje u nekim situacijama možda neće biti prihvatljivo ili će htjeti nekoga iskoristiti kako bi dobio ono što želi, ali to definitivno ne radi iz zlih namjera. Svjestan je da ponekad manipuliranjem drugih može dobiti ono što želi. Vrlo je maštovit, prepun različitih ideja i planova. Izrazito je emotivan, nastoji da se svi osjećaju dobro i da su svi sretni. U mnogo svojih izjava naglašava emocije i koliko je lijepo kada su ljudi sretni. Ima izražen osjećaj za druge i svjestan je koliko je pomaganje drugima važno. Dječak je kulturn, podiže ruku kada treba odgovoriti pitanje i traži dopuštenje što je u današnje vrijeme pomalo „čudno“ jer djeca nemaju strpljenja čekati i misle da sve treba biti kada oni to zamisle. Također, razumije da u životu neće dobiti sve 'kao na dlanu' već da će morati nešto zaslužiti i odraditi kako bi na kraju dobio. Leon je dijete od kojeg zaista treba naučiti neke stvari.

Djevojčica Emily je mirna i tiha. Bila je zainteresirana čitavo vrijeme, no nije se prečesto javljala i nije se previše isticala. Jedini trenutak kad je zaista bila razgovorljiva je bilo kada je pričala o selu, cvijeću i radu u vrtu. Djevojčica 'više voli raditi nego pričati', posebno kada je riječ o selu. Zna kako su joj djed i baka stariji i kako im treba pomagati kada dođe kod njih na selo. Vrlo je važno da od malena uči voditi brigu o drugima, u ovom slučaju o vrtu i cvijeću. Kroz brigu o biljkama također uči i da svojim radom može puno postići i može se diviti 'plodovima svoga rada' što će je učiniti sretnom. U ovom

slučaju doista se radi o plodovima. Također, uči se i izvršavanju obaveza kao što je npr. svakodnevno zalijevanje cvijeća kako ne bi uvenulo. Vrlo je lijepo što će Emily naučiti mnogo bitnih i korisnih stvari za život samo kroz brigu o biljkama što joj predstavlja zadovoljstvo.

Dječak David je vrlo tih i miran dječak. Zbilja se, kao i djevojčica Emily, posebno ne ističe. Dječak je bio usredotočen tokom čitanja priča i postavljanja pitanja, no nije se puno javljao, više je slušao što druga djeca govore i odgajateljica govore. Tu tvrdnju nam i dokazuje kada je rekao da bi bilo fora da je riba. Dječak primjećuje suprotnosti koje se nalaze oko njega. Ne priča mnogo, ali kada govori donosi zanimljive zaključke. Dječak voli interakciju i druženje s drugima, ali se često izdvaja iz skupine i igra sam.

Djevojčica Marta je dijete koje više voli provoditi vrijeme samo nego u skupini. Djevojčici nedostaje interakcija s drugima te joj stoga izostaje empatija. Nije svjesna važnosti pomaganja drugima, naročito potrebitima. Naučila je dobiti sve što poželi, svim mogućim sredstvima jer je svjesna nedosljednosti njenih roditelja. Djevojčica je kroz razgovor pokazala kako je poprilično sebična i kako mora sve biti po njenom. S ovom djevojčicom potrebno je puno rada jer se očito nedovoljno radi s njom kod kuće. Nekontrolirano provodi vrijeme gledajući crtane filmove, što svakako loše utječe na njen rast i razvoj. Takvim provođenjem vremena vrlo malo se druži s drugima, stoga ne čudi što je poprilično sebična, što izostaje empatija i što nema potrebu provoditi vrijeme s prijateljima. Zatvorena je u sebe i u svijet crtanih filmova. Izrazito je zabrinjavajuće njeno ponašanje i odnos njenih roditelja prema njoj. Moglo bi se reći da su roditelji zapustili vlastito dijete i da je djetetu sve dopušteno, bez njihove kontrole.

5. ZAKLJUČAK

Iz ovog istraživačkog rada se može vidjeti mnogo dobrih i loših čimbenika koji utječu na djecu. Roditelji su ti, koji uz odgajatelje najviše utječu na razvoj djece i njihovo oblikovanje u buduće odrasle osobe. Ovaj rad je dokaz kako je potrebno djeci posvetiti puno više pažnje i ljubavi kako bi naučila važne životne vrijednosti. Učeći od ranog djetinjstva, stječu kvalitete koje su im potrebne za daljnji život.

Razgovor koji je uslijedio nakon svake pročitane priče s djecom koja su sudjelovala u aktivnosti upućuje na to da se s nekima od njih jako puno radi i uči, dok se s nekima od njih radi jako malo i djeca su dosta vremena prepuštena sebi. Konkretni primjer su dječak Toni i djevojčica Marta. Dječak Toni s jedne strane, dolazi iz jedne vrlo skladne obitelji pune ljubavi. To se može primijetiti po njegovom uzornom ponašanju i načinu razmišljanja. Njegovi odgovori na pitanja su većinom povezani sa članovima njegove obitelji iz kojih se može 'iščitati' koliko poštuje i cijeni svoju obitelj. Dječak je usvojio neke od istinskih životnih vrijednosti kao što su poštovanje, poštenje, pomaganje drugima. Vidljivo je kako se s dječakom puno radi. S druge strane, djevojčica Marta je poprilična suprotnost. Njeni komentari i odgovori su poprilično hladni, djevojčica ne može dovoljno razaznati što je dobro, a što nije. Svoje roditelje ne poštuje dovoljno i želi dobiti sve što želi ne birajući način. Djevojčica živi u svijetu televizije i drugih medija bez posebne kontrole. Iz svega navedenog može se primijetiti kako se nedovoljno radi s njom i kako je vrijeme da se nešto poduzme po tom pitanju.

Uspoređujući ova dva primjera vidimo koliko je važno raditi i učiti djecu još od ranog djetinjstva. U tome uvelike može pomoći literatura slična slikovnici „*Filozofija – ma što pak je to?*“ Djeca jako vole priče, pa zašto im onda ne pružiti jedan ovako poučan sadržaj? Uz pomoć slikovnice, naučiti će, ili bolje razumjeti važne životne vrijednosti.

Ovaj istraživački rad je uspješno proveden i prikazuje kako djeca iste dobne skupine imaju drugačiju percepciju životnih vrijednosti. Rad prikazuje kako je konstantno potrebno učiti djecu i pružiti im dovoljno ljubavi kako bi stasala u 'zdrave' odrasle osobe. Postavlja se pitanje, ako ne radimo dovoljno s djecom i učimo ih istinskim životnim vrijednostima u životu, tko će?

LITERATURA

1. ĆURKO, B., ŠKERBIĆ, M.M. (2019.) *Filozofija – ma što pak je to?*. Zadar: Udruga za poticanje neformalnog obrazovanja, kritičkog mišljenja i filozofije u praksi
2. GOPNIK, A. (2011.) *Beba filozof: Što nam djeca govore o istini, ljubavi i značenju života*. Prvo izdanje. Zagreb: Algoritam
3. GOPNIK, A., KUHL, P.K., MELTZOFF, A.N. (2003.) *Znanstvenik u kolijevci: Što nam rano učenje kazuje o umu*. Zagreb: Educa
4. POLIĆ, M. (2006.) *Filozofija i odgoj u suvremenom društvu*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo
5. ĆURKO, B., KRAGIĆ, I. (2009.) Uporaba priča u radionicama filozofije za djecu. *Acta Iadertina*. [Online] 5 (1). str.109-116. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/190063> [Pristupljeno: 17.06.2021.]
6. ĆURKO, B., KRAGIĆ, I. (2008.) Filozofija za djecu – primjer „Male filozofije“. *Život i škola*. [Online] 20 (2). str.61-68. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=57965 (Pristupljeno: 17.06.2021.)
7. Filozofski fakultet u Splitu. [Online] Dostupno na: <http://inet1.ffst.hr/bruno.curko?@=210ku#> (Pristupljeno: 26.06.2021)
8. Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu [Online] Dostupno na: <https://filoz.ffzg.unizg.hr/doc-dr-sc-matija-mato-skerbic/> (Pristupljeno: 26.06.2021.)
9. Udruga za poticanje neformalnog obrazovanja, kritičkog mišljenja i filozofije u praksi „Mala filozofija“. [Online] Dostupno na: <https://www.petit-philosophy.com/hr/pocetna> (Pristupljeno: 18.06.2021.)